המאסף

חדש אלול תקמח

קורות העתים ·

דברי הימים לממלכות הארצות

תכלית הדברים האלה ותועלתם ·

הארץ אשר אנחנו יושבים עליה עומדת כמעט שש אלף שנה · כל איש משכיל ישתוקק לדעת את כל המעשים אשר נעשו עליה למיום הבראה עד עתה — מספר הגוים רב מאד והמה שונים בלשונותם בדתיהם ובנימוסיהם · את אשר האמין הגוי האחד תעבו האחרים ויבוזוהו , כל אחד פנה לדרכו וכלם חשבו כי דרכם בנתיב האמת ובמעגל יושר · ואנחנו אם נתבונן את מעשיהם אשר עשו בארץ ונחקור אחרי מחשבות לבם נוכל להוכיח ביניהם , ולנו ייטב מאד כי נבחר בדרך הטוב ונעזוב את דרך הרע · — יודעים אנחנו כי תכלית כל הגוים והממלכות ויגיעם עד הנה היה למען הרים קרנם ולמען יאריכון ימים על האדמה אשר נתנה להם ; אך איננו יודעים אם באו כלם אל תכליתם , אם בקשו חכמה ודעת , אם היו אנשי אמת ומבקשי צדקה ואם באו אל האושר האמיתי · — את כל אלה נדע ונבין אם נקרא בדברי הימים אשר ספרו לנו סופרים נאמנים ובהם נכיר את אשר יאות ואת אשר לא יאות לאדם , את אשר טוב ואת אשר רע לו ; בראותנו כל גוי וגוי הולך וגדל וכסאו מתנשא , כל הימים אשר לא מש מצדקה ולא הלך אחרי שרירות לבו , כי אם הטה לתבונה אזן ויאהב אמת ומשפט ; אכן למן

היום אשר עזב את דרך החיים ויטה לעולה און , למן היום
אשר כל מחשבות ותחבולות לבו היו למלאות תאותו לאכול
ולשתות ולמלא בטנו , ולא חפץ עוד בחכמה , וילך שובב בדרך
לבו , אז נפל יום יום , ומבמתי עב עד לארץ השפל , זרים
באו ויבוזו אותו ויאכלו את עמלו ואת יגיע כפו , ולא היתה
להם עוד תקומה לפני אויביהם . בראותנו את אלה נדע ונבין
כי אין טוב רק להסיר לבה ואין אושר אמיתי כי אם לתם והולך
מישרים , למושל ברוחו ולכובש את יצרו , גורלם טוב בארץ
וחלקם נכון להם . כי כאשר נפלה ממלכה ומדינה יום יום ,
עת החלו יושביה להיות זוללים וסובאים , עת היתה כל תשוקתם
וחפצם לאכול מטעמים ומעדנים אשר ינעמו לחיך ואחריתם
מרה כלענה , עת היו עצלים ושונאי עבודה ; יען למן היום
ההוא והלאה היו רכי הלבב , לא חרפו עוד נפשם למות כבראשונה
ובערכם מלחמה היו יראים ולבבם נע כנוע לבב הנשים , וינוסו
לפני אויביהם ויפנו אליהם עורף ולא פנים : כן הוא הדבר
גם באיש פרטי . — אם אכל מנעוריו דברים בריאים המחזקים
את הגוף , אם למד לסבול קור וחום , שלג ומטר , יפרח
ויעשה פרי ; אם יד חרוצים ידו , יתעשר יתן טרף לביתו
וחוק למשרתיו , ישמח בחלקו ויבלה בטוב ימיו , ולא יפחד
ולא ידאג מחלי ומשוד כי יבוא . אכן אם למד מנעוריו לאכול
ממתקים , לטמון בצלחת ידו , ולהתרחק מן העבודה ומכל
מלאכה , גם כי יגדל יהיה כעץ יבש אשר לא יצלח לכל , כל רעה
עליו תבוא וכל צרה תשיגהו . ידידי הקורא ! הנה אמרתי לך
אך קצת מהתועלת אשר יצא לנו בקראנו את דברי הימים ;
ואף כי סעיפיה ופארותיה עודם רבים , בכל זאת אחריש
מהם ואשים ידי למו פי למען בוא אל תכליתי .

תמונת הארץ וחלקיה .

הארץ אשר אנחנו יושבים עליה היא ככדור ונחלקת לארבעה
חלקים והמה : אזיא , אפריקא , אמעריקא ,
ואיראפא . החלק הראשון הוא אסיא והוא פונה למזרח וגבולו
איראפא מצד מערבי , ואפריקא מן הדרומי ומערבי , והים

הסובב חלק גדול ממנו ממזרח מצפון ומדרום . בו נבראו בני
האדם וכל האמונות בו הוסדו , גם הוא אב החכמה והמדע .
אקלים החלק הזה הוא טוב מאד ברוב חלקיו , שמה דגן ותירוש
וכל אשר יחפצו בני האדם , לרוב . הוא היה לפנים טוב מכל
שלשה חלקי התבל הנשארים , כי מלבד עשרו ופריו וטובו גם
שם היה מושב החכמה והמדע . אך ברבות העתים כאשר נלחמו
תמיד ממלכה עם ממלכה ואיש עם אחיו נהפכו מדינות רבות
למדברות וארצות שמנות וטובות לשממה . ומאז עזבה החכמה
אותם והנם עתה בוערים ואוילים ורובם לא ידעו מאומה .
כאשר רבו בני האדם ולא הכילה אותם אזיא הלכו לאפריקא
וישבו שמה . חלקים רבים ממנו עודם נעלמים ממנו . הים
סובב את כל החלק הזה לבד קצה קטן אשר יגבול באזיא . גם
שמה מלאו בני האדם ארץ תבואה וכרמים ויבנו ערים וישבו
בם . אכן גם שמה הרבו את יצרם הרע וילחמו איש באחיו
ויעשו מדינות טובות לחרבות עולם ומלכיהם אשר מלכו עליהם
היו כדוב שכול ולא ידעו נכוחה , ויהי כי גדלה האכזריות יום
יום ויעשו את עמם לעבדים ויתנו עול ברזל על צואריהם ,
ויעבדו בם בפרך . ויהי כי היו כלם עבדים ותקצר רוחם ויאבדו
גם המה את תפארת האדם והדרו ונעלמה ממנם חכמה ומדע .
ועד הנה אנשי אפריקא אוילים מאד , אמונתם פתיות , וחקים
ומשפטים טובים לא ימצאו שם . החלק השלישי הוא אירופא
אשר אנחנו יושבים עליו הפונה אל צפון , ואף כי הוא הקטן
בכל זאת טוב הוא מכל חלקי הארץ הנשארים . אנשיו ויושביו
הושיעו תמיד איש את אחיו ויקשרו ביניהם קשר אחוה , גם
המסחור היה להם למשען גדול ; גם ממשלה טובה , חקים
נכוחים ומשפט וצדקה נמצא מאד באירופא . כל החכמות
והאומנות גדלו ופרחו שמה ויעשו פרי ועודם באבם . אף בעלי
אמונת הנוצרים אנשי מדות טובות מכל האמונות האחרות ,
מזולת תורתינו הקדושה אשר היא תתגאה על כלם ואין בה
נפתל ועקש . החלק הרביעי הוא אמעריקא ואותו מצא
קאלומב המפואר זה שלש מאות שנה . יושבי אירופא הביאו
את החלק הזה תחת ממשלתם ויאספו הון ועושר רב , גם
אמונתם נגרה שם . אמעריקא פונה אל מערב העולם מקוטב

הצפוני עד סמוך לקוטב הדרומי , ועוד לא נודע כולו , אקלים שלו חם וטוב מאד , גם ימצא שם זהב וכסף ואבנים יקרים לרוב ·

דברי הימים למלכות מצרים

מצרים הוא באפריקא , והארץ הזאת היתה לפנים משובחת ומהוללת מאד בפי כל אנשי הארץ , כי יושביה היו חכמים ואומנים גדולים , יודעי עתים וחוזי כוכבים ; והעידו עליה כל הגוים שהיא אם החכמות והידיעות וממנה למדו כולם מדות ומשפטים ישרים וטובים · שמה היו אבותינו ימים רבים עבדים כאשר נודע לכל אחד מאמונתנו ולבעבור זה החילונו מהם · במצרים היו לפנים ערים רבים ואנשים אין מספר *) · הים האדום גבולו למזרח , ומשם לבוא לארץ כנען ולארץ הערבי · גבולו לדרום ולמערב ארץ כוש הנקרא עטיאפיען , ולצפון גבולו הים האמצעי הנקרא דאס מיטטעללענדישע מעער , היאור הנקרא ניל פונה מדרום אל צפון לאורך הארץ ומשקה אותו , כי לא יפול מטר במצרים · אורך היאור כשני מאות פרסה (מייל) , ורחבו חמשה עשר פרסה · מצרים נחלקת לשלשה חלקים · החלק הראשון הנקרא טהעבאאיס והוא פונה לדרום · החלק האמצעי הנקרא העפטאנאמיס , והחלק האחרון הנקרא דעלטא , ושני המקומות ד' סיענע ועלעפהאנטים , המה גבול מצרים וכוש ·

ערים ובנינים מפוארים במדינה הזאת ·

בחלק הראשון הנקרא טעבאיס הנה מהעבען **) העיר הגדולה הדרה וגדלה ויפיה נודע בכל הארץ · מאה שערים היו לה ויושביה לאין מספר · גם היו בחלק הזה טירות והיכלים גדולים ונאים · החלק השני הוא העפטאנאמיס ובו ד'

---

*) במצרים היו כפי עדות סופרי יונים שמונה עשרה אלפים ערים ואנשים בכלל שבעים מאות אלף ·

**) ואין להחליף העיר הזאת אשר במצרים עם העיר טעבען אשר היתה בארץ יון ·

ובו מעמפהיס עיר הממלכה ועיר מסחור גדול · במועמפהים
היו בנינים גדולים , גם היכל אליל אַפים · אחרי כן נבנתה
עיר אחרת קרוב למעמפהים הנקראת קאירא והיא התנשאה
על מעמפהים בגדלה וביפיה · בקאירא היה היכל המלך
ועודנו שם היום · גם ימצאו בהערכטאלאמים דברים
נפלאים *) אשר נגידם פה בקצרה והמה העמודים , המבוכה ,
התעלה והיאור · המצרים יגעו ויטרחו תמיד לעשות להם שם
בארץ , ולמען לא ימחה שמם וזכרם מקרב הארץ ודור אחרון
יקומו ויספרו את מעשיהם , בנו בנינים גדולים ונפלאים והמה
לבד למראה עין ואין בהם עוד שום תועלת , ולתכלית הזה
בנו העמודים והמבוכה · העמודים יחלקו לשני מינים ,
המין האחד הנקראים אבעליסקע , והמין השני הנקראים
פיראמידען , יסודם היה מרובע והמה הלכו הלוך וקטון עד כי
היה ראשם קטן מאד · העמודים הנקראים אבעליסקע היו
מאבן אחת וקומתם מאה ועשרים אמה וכהמה היו שלשה
במצרים · העמודים הנקראים פיראמידען היו גם המה כתבנית
הראשונים אך לא מאבן אחת , ומספרם היה שבע , ומהם
היו שלשה אשר רמו מאד ויגעו עד לשמים כי קומתם היה
שלש מאות אמה · למען חצוב האבנים חלפו עשרה שנים ,
ובעשרים שנה נבנו , ובעמודים האלה היו חדרים לאין מספר ·
המבוכה הנקראת לאבירינט , מירגאנג · הבנין הזה היה הפלא
ופלא כאשר העידו כלם אשר ראו אותו כי היו בו חמש עשרה
מאות חדרים גדולים לבד הקטנים , וכל איש אשר בא בו היה
הולך ותועה ולא ידע לצאת אם לא עשה לו אות נאמן · התעלה
הנקראת דער זעע מעריס ונקראת כן על שם המלך מעריס
אשר חפר אותה , גם היא נעשתה ביגיעה וטורח רב אכן
תועלתה גדולה · עומק התעלה היה לפנים שלשים אמה
ועיגולה שמונה פרסאות · והמלך מעריס עשה את התעלה
הזאת

---

*) הגוים מנו שבע פלאי התבל והמה היו עמודי מצרים , המבוכה , חומות
בבל , היכל דיאנא בעיר עפהעזוס , קבר המלך מאוזאלוס ,
פסל יופיטער , בעיר פיזא , ופסל השמש בעיר רודוס ·

בזאת למען לא ישטוף היאור את הארץ , כי אם גברו מי
היאור התקבצו פה בהתעלה · גם השקו המצרים את הארץ
ממי התעלה אם חסרו מי היאור · היאור מקורו בארץ
אביסיניען תחת ההר ומשמה הולך למצרים וכוש ואחרי כן ישפך
בהים האמצעי , הנקרא דאס מיטטעללענדישע מעער ·
היאור מתנת אלהים לאנשי מצרים כי הוא משקה את הארץ
ומפרה אותה · מסוף סיון עד סוף אלול היאור הולך וגדל
ואחרי כן הוא הולך וחסר · ובחסור היאור יעזוב בארץ רפש
המזבלה ומפרה אותה · שלוש פעמים בשנה יקצרו קציר · גם
מרעה הצאן והבקר טוב מאד במצרים · אך היאור איננו משקה
את כל הארץ , ולבעבור זה עשו תעלות רבות בם יוליכו המים
אל כל המקומות · החלק האחרון הנקרא דעלטא , בו היתה
העליאפאלים לפנים הבירה , אך אחרי כן בא אלכסנדר
ויבנה את אלכסנדריאה אשר קרא על שמו ותתנשא על
אחותה ותהי לעיר מסחור גדולה עד היום הזה ·

מלכי מצרים ·

דברי הימים למלכי מצרים סתומים ומתומים מאד ואת כל
אשר נדע מהם הוא מעט מזעיר · איננו יודעים איך
הושבה הארץ ואיך פרו ורבו שם בני האדם , מלכים רבים
נשתכחו ונעלמו ממנו וממלכים אחרים לא ידענו דבר רק אשר
מלכו בארץ ואנחנו ממששים כעור באפילה · את אלה הגדתי
לך ידידי הקורא ! לבל תאשימני ולבל תאמר בלבבך כי לא הגדתי
לך את כל וכי חשכתי את פי מלחות לך את כל אשר ימצא
בספרים , לא כן אהובי ! הבן בספרים וחקור בדברי הימים
אשר כתבו ולא תמצא דבר אשר מנעתי מלספר לך כי גם אנוכי
קראתי בספרים ומהם העתקתי לך את אלה · ועתה התאזר
חיל ושמע ואל יחר לך אם לא יגה אור על כל דרכי ואם יביטון
עיניך תעלומות כי זה מעות לא יוכל לתקון · המלך הראשון
אשר מלך במצרים הוא מענעס (בשנת אלף שמונה מאות וששה
עשר ליצירה) והוא בן חם הנקרא בתורה מצרים , והוא יסד
את אמונת הארץ , אחרי כן מלך בוזירים והוא בנה עיר

טהעבען

טהעבען אשר לה מאה שערים · אחריו מלך אָזימאַנדיאַס
והוא יפה את הארץ ויבנה ארמנות וטירות גדולות ונאות ·
גם אהב חכמה ויעש משפט וצדקה בארץ · הוא בנה מקום
המשפט וגם נראתה דמות האמת : בתולה מכוסה בצעיף על
פניה וספרים רבים סביבה · והדמות הזה יורה כי לא יכיר
השופט פנים אך לאמת יוציא משפט , גם יהיה חכם ונבון אשר
למד בספרים · בימיו נודע הכתב גם נכתבו ספרים , ויהי
אוזימאנדיאס הראשון אשר קנה וקבץ ספרים והניחם למשמרת
בבית אשר בנה לתכלית הזה ועל מבוא הבית היה כתוב :
צרי ומרפא לנפש · אחריו מלך אוכארעאוס והוא בנה את
מעמפהים לפנים עיר הממלכה , ותהי סחר גוים עד בוא
אלכסנדר ויבנה את אלכסנדריאה ותשבות מרכלת מעמפהים
וסוחרי וכנעני ארץ עזבוה ויבחרו באלכסנדריאה · ויהי כאשר
מת אוכארעאוס וימלוך מערים תחתיו והוא בנה התעלה
הנקראת בשמו · עד הנה היו מלכי מצרים מילידי הארץ אך
אחרי מערים באו הערביים ויכבשו את החלק האחרון ממצרים ,
גם מעמפהים לבדו וימלכו על הארץ ושני מלכותם היו כשני
מאות וששים שנה , ובמלוך אחד מהמלכים האלה (בשנת ב׳
אלפי׳ ארבעה ושמונים ליצירה) , בא אברם עם אשתו למצרים ·
אחר כן מלך טהעטמאזים (בשנת ב׳ אלף שני מאות שבעים
ושש) וילחם עם הערביים ויגרשם מארצו · ואחרי שבתו
ימים רבים על כסא מלכותו (בשנת ב׳ אלף שני מאות תשעים
ושמונה) בא יוסף עם הישמעאלים למצרים · אחריו מלך
ראַמעסעסיאַמוס) , והוא היה המלך אשר לא ידע את יוסף
והעביד את בני ישראל בפרך ושני מלכותו ששה וששים שנה ·
ואחרי מות ראמעסעסיאמוס ישב אמענאָפהים על כסא מלכותו ,
ואחריו מלך זעזאסטרים אשר אין כמוהו גבור בכל מלכי מצרים ·
חפץ אבי זעזאסטרים ותשוקתו היתה לעשות מבנו גבור ואיש
מלחמה ולמען בוא אל תכליתו יצא דבר מלכות אשר יובאו אליו
כל הנערים אשר הולדו ביום הולדת זעזאסטרים , והנערים
האלה

---

*) אולי נקראה העיר רעמסס אשר בנו לו ישראל על שמו ·

האלה גדלו עם ועזאסטרים / ויהיו להם מורים ומלמדים בכל
חכמה ומדע · ולמען יוכלו לשאת את כובד וטורח המלחמה
אם יגדלו והיו לאנשים / למדו מנעוריהם לרוץ / לרכוב / ולצוד
ציד / גם מאכלם ומשקיהם היו דברים בריאים וטובים המחזקים
את הגוף · ויהי כי גדל ועזאסטרים וישלח אותו אביו להלחם
עם הערביים ויערוך אתם מלחמה וילכדם · ויהי כאשר ראה
כי נצח על אויביו וילך גם לארץ כוש וילכוד חלק רב ממנו וישם
אותו למס · אחר הדברים האלה (בשנת ב' אלף חמש מאות
ושלשה עשר) מת אביו וישב ועזאסטרים על כסאו ויהי לו זהב
וכסף ואנשי מלחמה לרוב / ויהי כשבתו על כסא מלכותו
ויאמר ללכוד את כל הארץ · ויאסוף את כל חילו שש מאות
אלף רגלי וארבעה ועשרים אלף רכב ויפקוד עליהם שרי צבא
אנשי מלחמה ונבוני דבר · וילך עוד לארץ כוש וילכוד את כל
הארץ וישימם למס ויתנו לו מדי שנה בשנה עצי אלמוגים ושן
וזהב / כאשר קצב עליהם · אחרי כן לכד את כל המקומות
על שפת הים סוף (הנקרא גם הים האדום) / וילך אחרי
כן לאזיא ויבוז וישלול שמה שלל רב · גם הציב במקומות
רבים מצבות ועליהם כתוב : ועזאסטרים מלך המלכים
ושר השרים לכד את הארץ הזאת בחרבו ובקשתו · אחר
הדברים האלה שב אל ביתו מצרימה בשלל רב וביזה גדולה
ויתן לאנשי מלחמתו מתנות גדולות כאשר יאות למלך ורבים
מהם העשיר ויעש אותם לשרים · כי אמר ועזאסטרים : האנשים
האלה הלכו עמי למלחמה ויעזבו את ביתם ואת ארץ מולדתם
וירחקו נדוד ויעבדו עבודות קשות ולא חשכו ממות נפשם /
ינוחו עתה וימצאו מרגוע לנפשם מן כל העמל והמשא אשר
סבלו · אחרי כן לא לחם ועזאסטרים עוד ותהי שלום ומנוחה
בארצו · ויחרוש להעשיר וליפה את ארצו / לתמוך יד עניי
עמו ולהיות להם למשען / גם בנה מאה ארמנות לאלוהי הארץ
אשר חסו אותו בצילם (לפי דעתו) ויתנו לו כח להכות באויביו ·
אף בנה דיקים רבים ויחפור תעלות ונחלים ובריכות מים למען
הקל המסחור ולמען היות קשר אמיץ בין הערים הרחוקים ·
ויהי כי זקן ועזאסטרים ותכהין עיניו מראות ויקץ בחייו וישם
יד בנפשו וימת · ועזאסטרים היה גבור גדול ובכל מלכי

מצרים אין כמוהו , גם אהב את עמו וינחם ברוח לבבו ובתבונה ;
אכן גאותו היתה לו לעון ולמכשול כי גדלו וחילו סלפו אותו
ויעורו את עיניו וישכח כי בן תמותה הוא ויהפך לאכזר נגד
המלכים אשר כבש ויאסור אותם בדרכו והמה הרכיבוהו ברחוב
העיר גם המית רבים מן השבוים על לא דבר . אם נקרא בדברי
הימים נמצא עוד רבים אשר ישבו על כסא מלכות ויחשבו בלבבם
כי בני אלהים ולא אדם המה ויהיו אכזרים ליושבי ארצותם ,
וישפכו דם נקי ; אכן כגמולם השיב ה' להם כי גדלם ותפארתם
היה כרגע לבז , כי כל האנשים אשר סרו אל משמעתם בגדו
בהם ויקשרו עליהם קשר וכאשר לא היה להם אוהב ורע וירדו
שאולה בלא עתם , ובבזיון וכלימה אל חדרי מות נאספו .
בימים ההם היה בוזירים אחי אמענאפהיס רשע ומעול וצר ,
וצרור מאד לכל יושבי שפת היאור . ויהי אחרי מות זעזאסטרים
(בשנת שני אלף חמש מאות שבעה וארבעים ליצירה) וישב
פהערעאן *) על כסאו , אך לא הלך בדרכי אביו כי היה איש כעס
וחימה וברגזו היה כדוב שכול וככפיר יערים , ולא הבחין בין
טוב לרע ולא מנע מעולה ידו . בימיו גברו מי היאור ויצופו
על פני כל הארץ ויתקצף פהערעאן ויקח את קשתו ברגזו ויורה
חץ לקראת הנהר . תחת ממשלתו נסעו בני ישראל ממצרים והוא
טבע בים , המלכים אשר מלכו אחרי מות פהערעאן עד
פראטעוס נשכחו ונעלמו ממנו . במלוך פראטעאוס (בשנת
ב' אלפים ושמונה מאות ליצירה) בא פאריס עם העלענא
אשת מענעלאס מלך מקדון (לאצעדאמיען) , אשר לקח בחוקה ,
למצרים ויביאו אותו אל המלך לעיר מעמפהיס וידבר אתו קשות
וייסר אותו על אשר לקח אשת איש אשר הוא עון פלילי . ויוסף
ויאמר לו כי המית ימית אותו , לולא תועבה הוא למצרים
לגאול את ידם בדם גר ונכרי ויהי כי חרה אפו עליו ויצוהו לעזוב
את ארצו , והעלענא עם עשרה והונה לא נתן לו כי אמר
לשלחה אל אישה הראשון ל' מענעלאס . וינס פאריס וילך אל
עיר טראיא . ואחרי היותו שם באו היונים כאשר שמעו כי הוא
נחבא

---

*) קצתם אמרו שזה שם פרעה , אבל ידוע כי כל מלכי מצרים נקראו בשם
זה , כי פרעה בלשון מצרים כמו שר בלשון עבר .

נחנא שמה ויצורו על העיר ויבקשו את העלענא ואת הכסף
והזהב אשר גזל פארים · וישיבו יושבי טראיא כי לא ידעו דבר
מהעלענא וגם איננה תוך העיר · והיונים חשבו כי כזב בפיה'
ושקר המה דוברים ויחר להם מאד על הנבלה אשר נעשתה ,
ויצורו על העיר עשר שנים וילכדוה וישרפוה באש וישימוה תל
עולם · וככלות המלחמה עבר מענעלאס , בשובו אל ביתו ,
למצרים ויקח את אשתו משמה · אחר כן מלך רהאמפזיניט
והדברים אשר יספרו ממנו משלים והבל המה , כי נראו
ממנו דברים ומעשים אשר לא תשיג אותם דעת האדם כאמרם
אשר מלך בגיהנם ועוד רבים · אחריו מלך כעאפס וכעפרענעס
שניהם אכזרים ורעים וחטאים לה' גזלו ויבוזו את יושבי ארצם
וישפכו דם נקי , גם המה בנו עמודים למען עשות להם שם
בארץ ויעבידו את אנשים רבים בפרך · אחרי כן מלך מיצערינוס
בן כעאפס והוא היה תם וישר וכל יגיעתו ומחשבות לבו היו
לעשות משפט וצדקה בארץ ולהושיע לעמו ולהיות להם לאב ·
המצריים אהבו אותו מאד ויהללו וישבחו אותו · אכן לא מלך
כי אם שבע שנים וימת ויהי מספד גדול בארץ וכל מצרים בכה
וקנן עליו · אשריך , מלך אשר היית רועה נאמן לארצך ועל
קברך דמעות יזולון ! ואשריך ארץ אם תבכה תמיד יום מות
מלכיך ! אחרי מיצערינוס מלך אזיכיס גם הוא היה מלך
עושה משפט וצדקה , וגם הוא בנה עמוד אחד אשר התנשא
בקומתו וביפיו על כל העמודים האחרים ויכתוב עליו : כאשר
יופיטער בשמים אלהי האלהים כן אנוכי בארץ עמוד העמודים ·
בשנת ב' אלף תשע מאות תשעים ואחד נתן פרעה את בתו
לשלמה · אחרי כן בשנת שלשת אלף עשרים ושש מלך שישק
הנקרא זעזאק , ואחריו בא זרח אשר לחם עם אסא בשנת
שלש אלף ששים ושלשה ואחריו אניזיס עור על שתי עיניו ·
בימיו בא וסבעאקום מלך כוש עם חיל גדול וילכוד את כל הארץ
וימלוך עליה בחסד וברחמים , וככלות חמשים שנה שב אל ביתו
כי כן צוו לו חרטמיו וקוסמיו · אחרי כן מלך סעטאן ואחריו
טהאראקא (בשנת שלש אלף שני מאות תשעים ותשע) ·
אחרי כן (בשנת שלש אלף שלש מאות ותשע עשר) קשרו
שנים עשר מצרי הארץ קשר וילכדו את הארץ ויחלקו אותה
לשנים

לשנים עשר חלקים ויעשו ברית ביניהם אשר ימשול כל אחד על חלקו כטוב בעיניו ולא ילחמו עוד איש עם אחיו / ולמען היות הברית חזקה / בנו את המבוכה הנ"ל לאות ולעד · אכן בריתם לא היתה נאמנה / כי אחד עשר מהמלכים בגדו וילחמו את פזאמיטיכוס הוא השנים עשר ויכנעו אותו ויברח מפניהם ויתחבא בארץ עד כלות שני שנים / או עשה פזאמיטיכוס ברית אחוה עם היונים / וישלחו לו חיל גדול / וילחם פזאמיטיכוס עם אחד עשר המלכים ויכבשם וימלוך הוא לבדו על מצרים / אחרי כן לחם פזאמיטיכוס עם אשור ותהי המלחמה גדולה וארוכה · אַצאָט היתה העיר הראשונה אשר צר עליה פזאמיטיכוס ולא לכדה עד עבור עשרים ותשע שנה · ובכל דברי הימים למלכי הגוים לא תמצא מצור כמוה אשר משכו וארכו ימים כזה · וימת פזאמיטיכוס (בשנת ג' אלפים ג' מאות ארבעים ושמונה) / ויבוא אחריו פרעה נכה הנקרא נעכאָא · בימיו לכד מלך בבל את אשור ויפחד פרעה כי יבוא גם למצרים וילך בחיל גדול עד נהר פרת הנקרא איפראַהט להלחם עם הבבליים ויכה אותם וילכוד את כרכֶמיש ויושב שם אנשי מלחמה והוא שב לביתו למצרים · ויהי כראות נבופלאסר מלך בבל כי נלכדה כרכמיש ויירא כי מרוד ימרדו בו צור וכנען / וישלח את בנו את נבוכדנאצר להלחם במצרים / וילכוד את כרכמיש וחיל מצרים הכה לפי חרב / אחרי כן מלך פזאַמיס ויְמי מלכותו היו שש שנים · אחריו (בשנת שלש אלף ארבע מאות ועשר) מלך פרעה חפרע הנקרא אַפריעס / וימלוך עשרים וחמש שנה · בימים הראשונים אשר מלך גבר והצליח כי לכד האי קפרי הנקראת סיפערען / גם עם צידון הנקראת זידאָן ועם כנען והפעניציען לחם וילכדום · ויהי כאשר ראה כי בכל אשר יפנה יצליח ויתגאה מאד ויאמר בלבו כי אין כמוהו בארץ ויחרף ויגדף אלהים ממעל ויאמר כי לא יוכל להסיר אותו מעל כסאו · אך כאשר מרדו כוש ומדינות אחרות ויבגדו בו נפקחו עיניו וידע את אולתו · ונבוכדנאצר כאשר ראה את המהומה והמבוכה בארץ מצרים הלך שמה בחיל גדול ויבוז את הארץ וישב אל ביתו בשלל רב ובביזה גדולה / ואת חפרע הסיר מכסאו וימליך תחתיו את אַמאָזיס (בשנת

שלש

שלש אלף ארבע מאות שלשים וארבע) , ויהי כראות חפרע
את הרעה אשר באתה עליו ויקבוץ חיל וילחם עם אמאזיס
ויערוך אתו מלחמה , וינגף לפני אמאזיס ויברח וירדפוהו
חיל אמאזיס וישיגוהו ויביאוהו אל העיר ואח״כ וימיתו אותו .
ויהי כשבת אמאזיס על כסא מלכותו וילכוד את האי סיפרים
וישימה למס . בימיו בא פיטאגאראס אחד מגדולי חכמי יון
למצרים ללמוד תעלומות חכמה ולדעת סודות כהני וחרטמי
מצרים : גם רוה את למאו כי הכהנים אמרו לו כל דבר קטון
וגדול ויחנכו אותו בכל מדעם כאחד מהם . אמאזים לא היה
בן מלך כי אם מהמון העם ועל הדבר הזה היה ללעג ולחרפה
לעמו ולעבדיו ויבוו אותו : ויהי כאשר חרה לאמאזים ולא אבה
ליסרם ולהסיר ממנו ביד חוקה את חרפתם אשר חרפו אותו
ויעש תחבולה , ויקח כיור זהב אשר רחצו בו רגליהם הוא
ואוכלי שלחנו ויעש ממנו אליל ויציגהו בשוק העיר . ויהי
כאשר התקבצו אנשים רבים לכרוע ולהשתחות לאליל הזה ויאמר
אליהם אמאזים , ראו נא בני , זה היה לפנים סיר רחצי
ועתה אתם משתחוים לו ומכבדים אותו . ויבינו כלם את
מחשבתו וישמחו על תחבולתו ולא בזו ולא לעגו לו עוד אחרי
כן . אמאזים עשה חוק במצרים אשר כל איש ואיש מיושבי
העיר יכתוב את שמו ואומנתו אשר בה יחיה נפשו בספר ונתון
הספר ביד אחד משופטי העיר והוא יחקור וידרוש אם אמת
הדבר , ואם שקר בפיו ימית אותו , והחוק הזה היה לתועלת
גדול במלכותו למען לא יהיו יושבי ארצו עצלים ושונאי עבודה
כי אם חרוצים ואוהבי מלאכה אשר בם תתרומם ותתגדל גוי
וממלכה . ויהי היום כשבת אמאזים על שלחנו ויעבור חקו
וישתה יין רב ויכרכר ויפזז לרוב שמחתו וירע בעיני השרים
ויאמרו לו : כי לא יאות למלך המנהג הזה , וישיב אותם
אמאזים : אל נא רעי ! כאשר לא טוב לקשת להיותה תמיד
דרוכה כן לא טוב לאדם להתבונן ולהתחכם תמיד , עת לחכמה
ועת לשמחה , וייטב בעיני השרים . וימת אמאזים וימלוך
תחתיו פזאמעניט אך כשבתו שש חדשים על כסא מלכותו בא
קאמביזוס בן כורש מלך פרס וילכוד את מצרים ואת פזאממעניט
המית . ויתר דברי הימים לארץ מצרים הלא המה בספר דברי

הימים למלכי פרס · כל שני המלכים האלה אלף שש מאות
חמשים ושלשה · ועתה ידידי הקורא ! אגיד לך עוד מעט
מהאמונה והמצות והחקים והנימוסים אשר היו לפנים במצרים
וקצתם טובים מאוד למתבונן בם ·

משפט המלך ודתו ·

כסא המלכות היה ירושה במצרים , ובמות המלך ישב הבן
תמיד ע׳ כסאו · אך יד המלך היתה קצרה , כי
החקים והמצות אשר החקו בספר היו לו לקו ולחבל המדה
ומהם לא ישע ימין ושמאל · עבד ונכרי לא שרתו את פני
המלך רק גדולי הארץ וחכמים ונבוני דבר המה עבדו עבודתו
וישרתו אותו · המלך לא אכל ולא שתה את אשר לבו חפץ
ואת אשר התאותה נפשו רק מנו לו מאכלו ומשתו כמשפט
הארץ · גם את מעשיו אשר יעשה יום יום ואיך ינהגו כתוב
בספר וממנו לא מש · דת הארץ צותה למלך לבל יאכל מעדנים
ומאכלים יקרים ורבים , למען לא ילך אחרי שרירות לבו ויסור
מן הדרך הטוב וישנה דין בני עמו · כעלות השחר קם המלך
ממטתו ויקרא את כל האגרות והמכתבים אשר בא אליו מכל
מדינות מלכותו וישיב אליהם דבר · אחרי כן לבש את בגדיו
וילך עם השרים אל היכל אלהיו אשר הקריבו שם את קרבנם
מדי יום ביומו , והכהן התפלל בקול רם בעד המלך וביתו
ויתחנן לאלהיו להרים את קרן המלך ולנשא את כסאו בעבור
צדקתו ורום לבבו ותחת אשר לא מש מחוק ומדת הארץ ·
אחרי כלות הכהן להתפלל ספר את כל הטוב והחסד אשר עשה
המלך , גם לא מנע מלהגיד את הרע והעול אשר נעשה תחת
ממשלתו ; אכן את המלך לא האשים רק שריו ויועציו המתעים
אותו · אחרי כן קראו לפני המלך מספר דברי הימים המעשים
הטובים אשר נעשו בארץ · המלך בחר לו שלשים אנשים
לשופטים בארץ , להם נתן שדות וכסף די מחיתם למען לא
יקחו שוחד ויטו משפט · כל איש אשר נתפש על שבועת שוא
הומת · לעדים אשר העידו עדות שקר עשו כאשר זממו
לעשות לאחיהם · גם היה חוק במצרים להמית את האיש אשר

ראה

ראה בעיניו בקום רשע לגזול נפש אחיו ובידו להצילו ולא עשה · המצריים לא סבלו עצל ובן מביש בארץ / וכל איש מעשיר עד דל לא חשך ידו מעבודה ומכל דבר אשר הוא לטוב הארץ · גם היה חובת כל איש ואיש לכתוב את שמו ואומנתו על ספר / ומשפט מות היה לאיש אשר כזב ולא הגיד האמת / בימי המלך אזיכיס כאשר רבו הנושים ותהי למכשול ולפוקה בארץ כי הלוים היו עצלים ולא עבדו עוד את עבודתם / גם נבוא העת לשלם כחשו וישבעו לשקר ; אף הנושים היו אכזרים ולא ידעו נכוחה ויהי תמיד ריב ומדון בארץ ויצו המלך כי לא ישה איש דבר אם לא קבל גוף אבי הנושה בו המת לעבוט · ויהי כאשר חנטו המצריים את מתיהם ויכבדו אותם עד מאד / ותהי לחרפה גדולה אם לא פדו את אביהם · אם מת אחד ולא שלם את חובו קברו אותו כאחד הנבלים / ולא עשו לו כבוד במותו · וכאשר יראו כלם הכלימה והבזיון הזה שלמו את נשייהם / ורבים אשר לא אבו ליתן גוף אביהם למשכון לא לוו כלל / ויהי שלום ומנוחה בארץ · המצריים הדרו פני זקן ולפני שיבה קמו כלם · גם היו אנשי מצרים גומלי חסדים ויראים את אלהיהם ·

אמונת המצריים וכהניהם ·

אחרי המלך היו הכהנים נכבדים מכל יתר העם / ומס ומכס לא נתנו למלך / גם המה ידעו כל רזי המלוכה / כי למדו מנעריהם חכמה ומדע והמה היו הנבונים בארץ · נימוס היה במצרים לסמוך את ידיהם על הקרבן ולקלל אותו קללה נמרצת · המצריים האמינו בגלגול הנפש ובכל חכמת מצריים לא היה כמוהם עם וגוי בארץ אשר האמינו בהבל ותוהו ובמעשה תעתועים כמוהם / כי גם חיות שפלות ונמבזות כבדו ויעשום לאלהים / קטרו והסכו נסכים לתנין אשר ביאור ויבנו לו הכלים ומקדשים / לכלב ולשה הקריבו קרבנות / וישתחוו לקשאים ולאבטיחים · אזיריס ואיזיס היו האלילים העליונים ואחריהם / השור הכלב הזאב הקוף והחתול / ועוד בהמות וחיות אחרות ; ואם המית איש אחת מן החיות האלה הומת · אכן

את

את אשר כנדה שעיר האחת בעיר אחרת לתועבה היתה :
ועל הדבר הזה לחמו תמיד עיר בעיר ואיש עם אחיו ·
במצרים היה שור בשם אפיס ולו בנו היכל גדול וישתחוו
ויכרעו לו וכאשר מת התאבלו כלם ויחנטו אותו ויתפללו
לו אחרי מותו . העגל אשר עשו ישראל במדבר היה דמות
האליל הזה : כי כאשר היו ימים רבים במצרים וילמדו ממעשיהם
וילכו בעקבותיהם · גם העגלים אשר עשה ירבעם היו דמות
אפים כי ירבעם היה ימים רבים במצרים כנודע · אם יספר
לנו איש מגוי וממלכה הבל ומעשים העתועים כאלה נשתומם
עד מאד , ובפרט לא נאמין אותם מהמצרים , לולא העידו
אליהם כל הגוים · איה הבל גדול מזה לבנות היכל ומקדש
לשור אוכל עשב ? לבהמה נבזה ומאוסה ? לשרץ השורץ על
הארץ ? להמית את האיש אשר הרג אותם , לחנוט אחרי
מותם ולעשות קבר לפגר מותם ולשקץ ? הנשמע אולת כזה
להשתחות לקשאים ולאבטיחים להתפלל אליהם ולקרוא להם
בעת צרה ועוני ? הנכרי מארץ רחוקה בא אל ההיכל מצופה
בכסף וזהב ויתאו לראות את האלהים השוכן שם והנה קוף או
חתול או כלב · הנה מכל אשר אמרנו ברור לנו כי המצריים
היו סכלים ואוילים עד למאוד ובכל זה היו המצריים כבר
חכמים ונבונים במלאכות וידיעות רבות ואיך יתאחדו אלה ?
אכן כאשר היה תמיד בגוים וכאשר עודנו היום הזה באיזה
ארצות , כן היה במצרים · כומריהם ונביאיהם המה לבד
היו אנשי החכמה והמדע , וההמון היה אויל ופתי , נביאיהם
אשר קסמו ובדאו מלבם שקרים וכזבים עורו עיני ההמון
ויסלפו אותם ויוליכום במחשכות ולמען ייטב להם התעו את
אחיהם ולא נתנם ללכת בנתיב החכמה , את אשר למדו וידעו
מחכמת הטבע בו עשו נסים ומופתים ויאמרו כי מאלהיהם
המה · אם הרים איש את פיהו לדבר נכוחות ולהראות האמת
צעקו כלם כי מחרף ומגדף הוא וימיתו אותו · גם בדאו
מלבם דברים נפלאים אשר נעשו בימי קדם ובהם כשלו המצריים
ויהיו סכלים ואוילים באמונתם · אם מת אחד התאבלה כל
המשפחה וקרוביו ומיודעיו בכו ויספדו ויצומו יום או יומים ,
ועד כלות ימי האבל בארבעים או שלשים יום , לא אכלו

מעדנים ולא שתו יין · המת חנטו אחרי הוציאם את הקרב ,
וישימו אותו בארון , וקרוביו לקחו אותו בביתם · המתים
החנוטים האלה נקראים מומיען ועודם במצרים גם במקומות
אחרים באירפפא · המצריים שפטו את מיתיהם טרם שמו
אותם בארון · אם בא איש ויאשם את המת ויעיד עליו כי
היה רשע ולא ירא את אלהיהם קללו אותו ולא קברוהו · אך
אם לא האשים אותו איש או אם ראו השופטים כי שקר בפי
העד , הללו וישבחו אותו ויקברוהו ·

אנשי המלחמה החכמות והאמונות ·

ארבע מאות אלף שולפי חרב היו במצרים והמה היו מעט
הארץ , אנשי חיל ומלמדי מלחמה , בריאים וחזקי
הגוף כי מנעריהם גדלו במאכלים קשים וילמדו לסבול קור
וחום שינה וחורף , לרוץ על רגליהם , לרכוב על הסוס ,
לשוח ובאלה · אם ברח איש מן המלחמה או הירא ורך הלבב ,
היה ללעג ולחרפה לאחיו , ועל יראתם מן החרפה לחמו
כלם כאריות ולא נסו לפני אויביהם · בכל זאת אהבו המצריים
שלום והשקט ולא אבו במלחמה , כי ארצם היתה ארץ שמנה
ורחבה ולא חסר בה דבר וישמחו בגורלם וייטב להם לישב בהשקט
ובטח ולעשות משפט וצדקה , ואנשי המלחמה היו להם רק
לגונן אותם ולהצילם מיד שונא כי יפול בארצם · המצריים היו
חכמים גדולים וחקרי לב והמציאו דברים רבים בחכמת הטבע
והרפואה , במהלך הכוכבים וכדומים · גם היו במצרים בונים
גדולים חוצבי אבן ועץ , וחוצבי ציורים · גם הרועים ועובדי
האדמה היו נכבדים כגדולי הארץ , כי ראו המצריים את
תועלתם ואת עבודתם הקשה וכי המה משען הארץ ולא היו
נבזים כאשר המה עתה · ובאמת עון הוא ללעוג לאנשים
כאלה , הלא המה המחיים אותנו · אם לא ישכילו השכל כמונו
ואם לשונם לשון עלגים מה זה לנו כי נצחק על זה ? אם
היו יהיו להם מורים ומלמדים אשר יחנכו אותם מנעריהם ויורו
להם דרך חכמה ודעת גם המה כמונו יחכמו וישכילו · הלא
המה העובדים עבודת פרך למעננו , וסובלים קור וחום

למען החיה אותנו , כמתיק להם את חייהם למען לא יקוצו במלאכתם ולמען תהיה נחמתם כי יקרים המה לנו ׃ גם רבים אנשי תוס והולכי מסרים אשר מרמה לא ידעו ועולה לא תשכון באוהלם ׃ ויש אנשים אשר טומנים פח ופורשים רשתם לאכר העני ויגזלו ממנו במרמתם את יגיע כפו וישחקו וירונו על אשר עשו , ויחשבו בעיניהם כי חכמים המה על אשר רמו דל ונכה רוח ׃ אכן האנשים האלה רעים וחטאים , וכאשר רמו את האכר כן ירמו כל איש אם יש לאל ידם ׃

מפרי הארץ ׃

מצרים היתה כאשר אמרנו ככר ארץ פוריה ושמנה ולא חסר בה דבר , ופה נגיד לבד איזה דברים אשר לא ימצאו כי אם במצרים ׃ על שפת היאור גדל עץ הנקרא פאפירוס , וממנו עשו לחות דקות ויכתבו עליהם את מכתבם ׃ לפנים כתבו בני האדם על עלי לולבים (פאלמבלעטטר) או על לוחות עצים , גם על קרשים מכוסים בשעוה חקקו האותיות , אף על אבנים כתבו בחרט ; אכן כאשר לא היה סדר הכתיבה הזאת כי אם ביגיעה ועמל , בחרו בהעץ פאפירוס , עד אשר המציאו הגליונות אשר אנחנו כותבים עליהם היום , הנעשים מבלויי בגדים וסחבות , ויכונו עוד בשם פאפיר כמעט בכל הלשונות , לפי שהוא ימלא מקום העץ הנזכר ׃ לא נמצא על כל פני האדמה פשתן כפשתן מצרים כי הוא היה טוב מאד , גם ארגו אותו המצריים לחוטים דקים כחוטי השממית וממנו עשו ביסום והוא מין שש מובחר ויקר מאד , אולי זה הוא אשר נקרא בל"הק בוץ ׃

יוסף בר"ה בר"ן ׃

בשנה הבעל"ל יוסיף המחבר המשכיל הנ"ל לדבר מקורות שאר ממלכות הארצות בקצור נאה ונעים כבמכתב הזה , אשר הצגנו לפני הקורא עתה ׃ דברי המאספים ׃

תולדות הזמן

אגרת רבני ק"ק טריעסט לעיר הבירה ווינא יע"א ׃

פה טריעסט מתא דיתבא על כיף
ימא לסדר בדרך המלך נלך ׃

אל שלומי אמוני בני ישראל הם העומדים על הפקודים
מאחינו תושבי מדינת גאליציען ישלם ה' פעלם ותהי
משכרתם שלמה מעם ה' אלהי ישראל אכי"ר ׃

לא בלבד נקום ונתעודד לקבל פניהם המאירים לא דרך אחת ולא שתים לא בלבד נשלח לעת וזמן המצטרך כמה פקידים שיבוקשו , לא בלבד ניתי ונמלוך , ניתי ונבריך בתוך עדת ה' בעלת ה' היא תקום לכבוד תורתו והדר אלהינו , לא זו אף זו ואין צריך לומר זו קתני , הננו הננו , אל נאי קדוש קורא בשמנו , מזומנים ומוכנים לעשות בכל מאמצי כחנו , כל מאן דצריך לטובת בני ישראל ולחזק ולהתחזק בעד עמנו , אם השעה צריכה לכך , אבל בנ"דד אחינו היקרים לא ראינו רָאָיָה מוכרחת , כי ידענו בינינו ידענו רוחב לבבכם הטהור , וחכמת ראשיכם המסולאים בפז ותבונתכם תדריך נכח ה' דרככם דכל רז לא אנים לכם , ולא תוכל לעוור ולא להועיל כחנו התלושה ׃

אמנם איידי דאתי לקמן האי ג"ד ודברי מלכות שילא מלפני המלך הקיסר יר"ה כנראה מאגרתכם הרמה הכתובה ביום י"ב לחודש הנ"ל בעיר ווין נימא ביה מלתא דניחא למרא טב רבנן עלמין , דניחא ליה לאדונינו הק"ירה דרחים עלן וחשוב עלן טבון כי קם ונתעודד להקים דגל ישראל מעפרא דארעא , וכוונו במצותיו ציווי אחר ציווי ללמד בני ישרא' קס"ת לחרוש ולזרוע האדמה , לעשות כל מלאכת מחשבת , ללמוד וללמד בכל חכמה , והוא נוה ג"ב ללמד בני יהודה קשת

ולסגור

ולסגור חנית לקראת רודפיו, שם בטחונו בנו מה שלא חשבו המלכים אשר לפניו, וכל מגמתו שנאהב את המלאכה ונשנא את העצלות, עצלה תפיל תרדמה, עצלה תשחית את האדמה, כי העצל מאנו ידיו לעשות ורוצה לחיות בהון ויגיע כפיו של חבירו, סוף הוא חומד ועובר בלאו דלא תחמוד דשקיל כנגד כל יו"ד הדברות כמאמרם ז"ל ׃

אם כן מה נדבר ומה נצטדק נגד דברי מלך רחמן המרחם עלינו ועל בנינו? מה נאמר לפניך יושב מרום? וכי לא הוא אמר ויהי, אדם לעמל יולד? וכי נתראה כפויי טובה עם מי שהטיב עמנו בני ברית ומשים בטחונו בנו? וכי אין מקום ונעבוד גזרה לגזרה וניפוק מנן חורבא ח"ו ׃

צדקו יחדיו הספקות שלכם על דבר המלחמה ובוודאי כי רז"ל ג"כ פטרו כמה דברים במחנה, והם אמרו בד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת חובה אפי' חתן מחדרו וגו' כי ידעו גם הם כי במחנה א"א לקיים כתקונן מצות ה"הק ודיני רז"ל ׃

ובהיות שאדונינו קיסר יר"ה גמר אומר שכל איש ואיש מכל ערי מלכותו ישמור חוקות ותורת אבותיו ובדת אין אונס, ורעטלערגנ במקומה עומדת, אם כן כל מה שנוכל לומר לכבוד התורה ולעשות ולקיים דברי המלך יר"ה הוא לתלות ולחנן פניו שיפקוד פקידים ויצוה לשרי הצבא אשר לו, ישאו ויתנו בדבר עם קצת הרבנים היושבים על כסא דין ההוראה וקצת ראשי הקהלות הקדושות יצ"ו, יקומו יעצו יחדיו לדון הדבר על בוריו ותגידו למלך שאי אפשר לעבדו בלב שלם ובנפש חפצה ובאמונה, אם אינה תקועה בלבנו אמונתינו שלימה ומעשה אבותיהם בידיהם, ובוודאי אי לא האי לא קיימא האי והפורק ממנו עול מלכות שמים פורק ממנו עול מלכות דארעא ועול דרך ארץ, דון מינה ומינה וחלוקי באתרא, ואיש על מקומו יבוא בשלום ומינן ומינייהו תיסק שמעתתא ליבא דהלכתא, ומשם תצא תורה לבני ישראל אשר ילכו ללחום את מלחמת אדונינו הק"ירה, ובאופן זה תקיים זה נוה בידם, ועליהם יאמר וישראל עושה חיל ונראות

המלך

המלך כי רצונינו לעבוד את מלכם ולהועיל כפי כחנו כל בני אדם — הוא מטיב לנו הוא ייטיב לנו , ויוסף ישית ידו ויוסיף שנית להטיב עמנו ·

כך צונו רז״ל להתפלל בשלומה של מלכות , ולדרוש את שלום העיר אשר אנו בה , ובפרט נתחייבנו לעשות עם מי שהרבה טובתיו והגביר ספתינו אתנו אדון לנו , והוכל ג״כ להקדים שמו ית׳ ברבים לעשות מצותיו אשר צונו לפאר ולרומם שם ישראל עוד בין העמים ויאמרו לנו עם ה׳ אלה הללו בני ברית שומרים את חוקם — מועילים למדינה אשר המה יושבים שם , ונאמנים בבריתם ·

זאת תורת העולה על לבנו , ומובטחים אנו בעזרתו ית׳ שאם תלכו בדרך אשר אנחנו מורים לכם , יתן לכם כח לעשות חיל , ותמלא מנוחה , ותסורו מלבכם כל הספיקות המטרידות אתכם ·

ואם את הדבר הזה תעשו , הרי אנו מוכנים ומזומנים לעזור ולהועיל כפי מסת ידינו , אם בחיל חילינו וממונינו , ואם בכח ארשת שפתינו , יען ת״ל יש ה׳ אתנו , תורתו בקרבנו , ובני ישראל בכל מקום שהם נקרא להם אחינו אתם , אחינו אתם , עמדו ובואו אלינו , שכל מגמתינו לחקור ולדרוש איזה דרך ישכנו אור לקיים מצות ה׳ ומצות המלך , כפי העת וזמן המצטרך , ואחרי הקידה אפים ע״מול תפארתכם בפרט במודים ושים שלום · נאם המפרתים ק״ק טריעסט , החותמים ג״כ בשם מעלת הרב מרנא ורבנא ·

משה לוי · אברהם בן יוסף מורפורגו · אי׳ בן משה לוצאטו ·

משלי מוסר ·

ימי חיי האדם

בראש ימות עולם , אחרי היציר\u05d4

שר העולם אל כל הברואים קרא

לקצוב אל כלם יחד בגזרה
מרה לחייהם ולימותם משורה •]

אל החמור אמר : לך הכינותי דרך
לעבור עבודת משא ויגיעת פרך
הבה חיה לסבול עול לכרוע ברך
וימי שני חייך שלשים שנה בערך •

ויען החמור : הן לי בעבודת תמרורים
לחיות שלשים שנה מאוד כבירים
מהר אזקן נגוע ומוכה ביסורים
שערותי לבנים וכל מאמוצי נעדרים •

אם אוכל שוע קולי אליך ארים
הסר ממספר שנותי עשרים
כי די בעבודה ימים זעירים •
ויוקשב לו כי נראו דבריו ישרים •

אל הכלב אמר : אותך לנוטר אשים
לשמור יומם וליל הון בית וחצר אנשים
מאכלך יהיו העצמות היבשים
ומספר מקצב שנותיך חמשה ושלשים •

אנא ! החל הכלב , ארון המשרים !
כמה קשה עבודת נוטרים ושומרים
בלי שנה תמיד לשמור הון זרים
יספיקו לי שנים חמשה ועשרים •

אל הקוף אמר : אתה זקוף הקומה
לאנשים תדמה בכל רק חסר מזמה
לצחק בך אותך בתוכם אשימה
ולימי הבלך עשרים לך ארימה •

עשרים , ענה הקוף , הה ארוני !
חטה אזנך לי שמע והנני

הנם רק עשר שנים אחיה אני
די עת וזמן התל וצחוק בעיני ׃

הנה האדם בא ויקרא לו גש הנה ! !
נוי תבל ותכליתה אתה תכונה
לך הרדת חכמה לך שכל ותבונה
למשול בה בל הארץ לך נתונה ׃

כל אשר הראה ואשר בראתי
לכבודך יצרתי אף עשיתי
מהר התעדן והתענג בכל יצירתי
כי רק שלשים שנה לך חק חקותי ׃

האדם נבהל וחרד לקול השמועה
כמה מעטים ימי , צעק בתרועה ,
קל מהר ירוצו במעט תנועה
ומה הטובה אם רק כרגע בה להרגיעה ׃

ידי לך אפרוש וראשי כאגמון אכוף
להרבות לי ימי על המספר הנקוב
ולהפיל בגורלי זמן זה הנקוף
מהימים אשר קצו בם חמור כלב וקוף ׃

הן ! הושב אליו , כדברך כן יהיה
אך בעודף השנים אשר תהיה
כגורל וכחלק זאת החיה
אשר ימיה נחלת כן גורלך יהיה ׃

* * *

לו רוח שקר לא אז הסיתנו
כי כאשר נגזר כן קרתנו
קשה המשפט עלינו נחרצה ׃
עתי שעשועים חמד נעורינו
הנם נסים כצל עם ימינו
ושב מחול למחלה ושחוק לנאצה ׃

בהגיע איש אל תור השלשים
תכבד עליו במשאות קשים
ויט כחמור לסבול שכמו ·
כלכלה, לבוש, אשה, בנים
עבודה, מסחיר, ורב קנינים
ברגזה ובדאגה יביא לחמו ·

ובעבור עליו שנת החמישים שנה
יחל לנשור הונו בכל עבר ופנה
בצר וכילות יחיה פן יחסר מאורו ·
קומץ, חושב, סופר, מונה וסוגר
לוה, מוכר, קונה, שוכר ואוגר
מהונו לא יפנה עינו ולא יסור ידו

יהבל אחרי ההבל אשר על יד קובץ
לא ינום ולא ישן, רק על אוצרו רובץ
בכל יראה גנב גם באחד השרים
לקול הצפור יעור ויקום בבהלה
ויתור ויהפיר אחרי השודד בלילה ·
ומה הוא אז ? כלב שומר הון זרים ·

אכן כבואו לתקופת הששים
יזועו העמודים וירפו העושים
ובטלו הטוחנות וחשכו המאירים
ותופר השמע ויחדל מאישים
והטרף הדעת ונתקו המורשים,
ויהולל כקוף, וצחקו עליו צעירים ·

יהודה ליב קראקא ·

2.

האדם והתור

האדם

מה לך יונתי ! תמתי !. כי תאבלי,
מדוע פניך זועפים, הגידי נא לי ·

ה ת ו ר

מר לי , מר ! אויב דרך קשתו
ויהרוג את דודי בבני אשפתו ,
והוא לא עול עשה ובו אין מרמת ·

ה א ד ם

למה תעמורי ? חיש עופי להרי בתר ,
פן ישוב יכונן עוד חציו על יתר
לגזול גם חייכי ביד רמה ·

ה ת ו ר

אליל עצתך ! הגם כליו לא יתנני לתמותה
הרוג יהרגני הצער ומתוגה אמותה ·

יוסף בר"ה בר"ן ·

מ כ ת ם

אֶת הַיּוֹצֵר תַּעֲבוֹד	אַךְ לֹא הַיֵּצֶר
אֶת הָאוֹשֶׁר תַּחְמוֹד	אַךְ לֹא הָעוֹשֶׁר
בֵּין תָּבִין כָּל תַּחֲלִיף	יוֹצֵר בְּיֵצֶר
הִשָּׁמֵר כָּל תָּמִיר	אוֹשֶׁר בְּעוֹשֶׁר
עוֹשֶׁר מֵנִיד שֵׁנָה	אַף יֶרֶב חִתִּית
אוֹשֶׁר מַבְטִיחַ לֵב	גַּם נֶפֶשׁ יָרוּם
הַיֵּצֶר מֵבִיא רָע	בּוֹ תֵּרֵד תַּחְתִּית
הַיּוֹצֵר יִתֵּן טוֹב	בּוֹ תַּעַל מָרוֹם

יואל ראפאפארט

שרייבן

אן מייני מיט ברידר אין דייטשלאנד.

אייני אין העברעישר שפראכי גדרוקטי מאראלישי רעדי בטרעפֿנד:

(אלס אויסראָרדנטליכי ביילאגי צום מאסף תקמ״ח)

די פֿרנאכלעסיגטי קינדרערציהונג אונטר אונס דייטשן
יודן, מיט שאן זייט לאנגר צייט יעדם רעכטשאפֿנן
אונד נאכדענקנדן הויזפֿאטר, אין געגנשטאנד דער ערנסט=
האפֿטסטן בטראכטונג. מאן האט געפֿיהלט וויא גראס דאס
איבל זייא, אונד מיט באיהט געוועזן איהם זא פֿיל אלס
מעגליך אבצוהעלפֿן. גזונדי פֿרנונפֿט, ערפֿאהרונג,
אונד פֿארציגליך דאס ביישפיל אונזרר איטאליענישן אונד
פארטוגיזישן מיטברידר לעהרטן, דאס דער ערשטי שריטט
צור פֿרבעסרונג דער ערציהונג, דורך איינפֿיהרונג איינר
ריכטיגן אונד דייטליכן שפראכי געשעהן מוז. דיס זייא דיא
ערשטי נאטווענדיגי בדינגונג, אהני וועלכי אללי אנדרי פֿר=
בעסרונג פֿרגעבנס זיין, אונד ניכט שטאטט האבן דירפֿטי.
דאס אונטר אונס איבליכי יודיש=דייטש, איינע רעגללאזי, פֿר=
שטיממעלטי, אונד אויסר אונזרם קרייזי אונפֿרשטענדליכי
שפראכי, איסטי גאנץ אבגשאפֿט, אונד זא וואהל דיא הייליגי
אלס דיא דייטשי מוטטרשפראכי אויף איינע אנשטענדיגי ווייזי
אין פֿריהר יוגנד געלעהרט ווערדן; נור אלסדאן זייא עס
מעגליך דען גרונד צו איינר צוועקמעסיגן אונד פֿרנינפֿטיגן
בילדונג דער יוגנד צו לעגן; ווען דאס קינד, וואס יעדר=

מאן איינגשטעהן ווירד / אין דער זאגנאנטן יידיש-דייטשן שפראכי קייני ריכטיגי בגריפי פאן אירגנד איינם דינגי אין דער וועלט ערלאנגן קאן / וויא זאלל עס דען אים רייפרן אלטר נאך ריכטיגן גרונדזעצן האנדלן ? נון אבר ברוהן אללי פרנונפט ערקענטניסי / דיא וואהרי גאטטספורכט / אונד דיא עכטי מאראליטעט אויף קלארי אונד דייטליכי בגריפי : אלזא קאן אויך אהני ריכטיגי קענטניס דער שפראכי / וועדר ניצליכי וויסנשאפט פרברייטט / נאך גרונדזעצי וואהרר פרעאמיגקייט אונד עכטר טוגנד אין דיא הערצן דער יוגנד פרפפלאנצט ווערדן . דא איברדעם דיא היילגי טריפט דאס עלעמענטאר-ווערק אונזרר רעליגיאן איזט / זא איזט אפפנבאר / דאס וויר אהני שפראכקענטניס ווערדר דען גרונדטעקסט פרשטעהן / נאך איהרי לעהרן בייא דער ער-ציהונג צום גרונדי לעגן קעננן . אונזרי פרויענציאר-ענדליך / דיא ליידר בייאנאהי נאך מעהר פרנאכלעססיגט ווערדן / אונד גאר קיינן רעליגיאנז אונד זיטטליכן אונטר-ריכט ערהאלטן / ווירדן בייא דער איינפיהרונג דער ריינן דייטשן שפראכי אונד איינר דייטליכן אונד פרשטענדליכן לעהר-ארט נאך מעהר געווינן / דא זיא גלעגנהייט בקעמן / קאפף אונד הערצן צו בילדן / אונד דיא פפליכטן קעננן צו לערנן / דיא איהנן אלס דיא ניכט מינדר וויכטיגי העלפטי דעס מענשליכן גשלעכטס אבליגן .

זא אורטיילטן פרנינפטיגי מענער / דענן דיא ערציהונג איהרר קינדר איין הערצנס אנגלעגנהייט וואר / אונד איהר אורטייל ענטהעלט איין צו אויסגמאכטי אונד צו איינ-ליכטנדי וואהרהייט / אלס דאס דיזעלבי ניכט זיך יעדרמאן בייא דעם גרינגסטן נאכדענקן העטטי אויפדרינגן אונד איינגאנג פינדן זאלן . אלס דאהער דער נון פרעוויגטי מאזס מענדלסזאהן זייני אין דיזר היקזיכט פרפערטיגטי איבערזעצונג דער פינף ביכר מאזיס (חמשה חומשי תורה) בקאנט מאכטי / עמפפינג דער בעסרי טייל דער נאציאן / דיזס וויכטיגי גשענק אויס זיינן הענדן מיט דעם איניגסטן

דאנקי

דאנקי , אונד לעגט זייט דער צייט דיזם , זאוואהל אין
בטראכט דער ערקלערונג אלס אויך אין רייןהייט דער
שפראכי , אונפערגלייכליכי ווערק , דער רעליגיאן אונד מארא=
לישן ערציהונג זיינר קינדר צו גרונדי . זא ווארדן אויך
דיא פזאלמן (תהלים) אויפגנאמאן , אונד בידי מייסטרשטיקי
פערבירגן דעם גראסטן לעהרר דיא דאנקבארקייט אונד
דיא האכאכטונג דער וועלט אונד דער נאכוועלט .

יעמעהר מאן טעגליך פאן דעם נוטצן דיזר איבערזעצונגן ,
אונד דער דאדורך פערברייטטן אללגמיינרן שפראכ=
קענטניס איבערצייגט ווארדי , יע גרעסר ווארד דיא בגירדי ,
מעהררי גוטי איבערזעטצונגן אונזרר היילגן שריפטן צו האבן .
עס זינד אויך ווירקליך פערשידני מעננר אונטר אונס אויפ=
געשטאנדן , דיא זיך אום איהרי מיטברידר פרדיהנט מאכן ,
אונד גוטי איבערזעטצונגן פיר דיא זעלבי פראנשטאלטן .
פריינדי דער וואהרהייט אונד דער טוגנד פארדרן זיא
שריפטליך אונד מינדליך דא צו אויף ; דיזם , אונד דיא אנ=
זעהנליכי צאהל דער סובסקריבענטן דיא זיך בייא יעדר אנ=
קינדיגונג איינר נייאן דאלמעטשונג מעלדן , זינד איהנן איין
בווייז , דאס איהרי ארבייט וואהל אויפגנאמאן ווירד , אונד
דאדורך ווערדן זיא אנגפייערט , איהרי באמיהונגן פארט צו
זעטצן , אונד איהרי מיטברידר אויף דען וועג דער אויפ=
קלערונג צו פיהרן אונד צו לייטן .

אונזרן מיטברידרן אין בעהמן אונד דען עסטרייכשן שטאאטן
ווירד דאס מיטל זיך דורך קענטניס דער שפראכי
אויסצובילדן ערלייכטרט , דא איהר גראסר אונד ווייזר מא=
נארך דורך דיא פראנשטאלטן נארמאל=שולן , אונד דיא
אללגמייני איינפיהרונג דער דייטשן שפראכי , איהנן נאך מעהר
גלעגנהייט גיבט , אויף דיזם וועגי דיאיעניגי קענטניסי צו
ערלאנגן , דיא יעדם טוגנדהאפטן מענשן אונד נוטצליכן בירגר
נאטהווענדיג זינד . אום זא פיל אויפפאללנדר איז דיא ער=
שיינונג זיין , דאס גראדי אין בעהמן אונד צוואר אין פראג
איין מאן אויפטריט , דער ניכט אללין דער פערנונפט אונד

 אללן .

אלן וויסענשאפטן אהני אויסנאהמע / דורכגעהענדס אין איינר טריפט / דען קריג אנקינדיגט ; זאנדרן דען איבריגען בזאנדרס / דאס געהעסיגסטע פֿערדאמונגס אורטייל שפריכט אונד זיא / וויא איך אין דער פֿאלגע אנפֿיהרן ווערדע / אויף דיא נידריגסטע ארט פֿאלגט אונד שימפפֿט *) .

ער ערקלערט דאס איבערטראגן אוס דער היליגן שפראכע אין איינע אנדרע / פֿיר דיא גרעסטע זינדע דיא נור בגאנגן ווערדן קאן / וויא מאן אוס דער בלאסן אנצייגע דעס אינהאלטס דיזר רעדע שאן שליסן וויר / דיא / ביילייפֿיג געזאגט / אין גריימטן האלבפֿערזן אבגפֿאסט איזט / אונד איבערזעצט זא לויטט :

,, דער פֿרפֿאסר שפריכט / דאס איזט דיא לעהרע פֿאן
,, דעם שאדן דעס אנשטעקנדן אויסזאצעס / דעריעניגן
,, דיא אוס דעם העברעישן אין אנדרע שפראכן איבר
,, זעטצן / אונד דיא וואהרהייט געהעט פֿרלארן **) .

דא איך נון זעלבר דיא אבשייליכע זינדע בגאנגן / אונד דיא געבעטע דער יודן אים יאהרע תקמ"ו איבערזעצט האבע / זא האלטע איך עס פֿארניגליך פֿיר איינע פפֿליכט דיא איר אבלעגט / דיזם זונדלעהררס איינונג אונד גרינדע בקאנט צו מאכן / אונד איך איינר איטאיבערזעצר אונד איטזינדר אנצונעהמן . ניכט עטוואס דעסוועגן / וויל איך דען גראבן זינלאזן פֿלוך דעס מאנס פֿירכטע ; דען איך איסטע איינן זעהר ערענדן בגריף פֿאן דעם גייסטיגן שעפֿפֿר אונד ערהאלטר אלר דינגע / אונד פֿאן דעם גרעכטיגקייט האבן

---

*) דער טיטל דיזר שריפֿט הייסט : עולת צבור אדר בראנדאפפֿר דער גמיינדע , אונד איזט אייגנטליך איינע זאממלונג מאראלישר רעדן ; דיא ר' אליעזר פלעקלש , פארמאליגר אבר־ראבינר אין קאגעטיין אונד דער מאליגר אבר־יוריסט אין פראג , גהאלטן אונד נונמעהר דורך דען דרוק בקאנט מאכט .

**) ערשטר טייל זייטע 12 .

האבן ווען איך גלויבן קענטי , דאס ער דער בעזאיטהיגקייט
אירגנד איינס מענשן צו געפאלן דיא ארדנונג דער נאטור אומ=
קעהרן , אונד נאך איין אנדרס זיינר געשעפפי מעהר עלענד
מאכן ווירדי ; דען אום ניכט דאס געשעפף , קראנק אן גייסט
אדר קערפער אונד אלזא עלענד זיין , דאס זיין נעבנמענשן
פאלן אונד פרווינטן קאן ? זאנדרן איך האבי מיט דיזר
בקאנטמאכונג קיינן אנדרי אבזיכט אלס איינן מיטברידר אויף=
מערקזאם צו מאכן , אונד זיא צו ריכטרן אויפצופאדרן ,
דיא וועלט מאג זיך איברלייגן , אב דען אויך ווירקליך
דיא זינדי זא גראס אונד אבשייליך זייא , דאס איך מיט
דען איבריגן איברגעלן אויס דעם בוכי דעם לעבנס ,
וויא דיזר מאן אונס דראהט , אויסגלעשט אונד וויר
אינסגזאמט עוויג פרדאמט זיין ווערדן . *)

ניעמאנד אבר גלויבי , דאס דיא שטימי איינס איינצלן
מאנס , דער איר , אונד פראוהטליך אויך דעם
גרעסטן טייל איינר לענדר , גאנץ אונבקאנט מיזט , צו
פרעכטליך זייא אלס דאס מאן מיהרר עפנטליך ערוועהנן
זאללטי ; דען דיזס מאנס שריפט מיזט מיט (הסכמה
בייאפאל אונד ערלויבניס פאן מעהררן ראבינן דער גרעסטן
יודן=געמיינדן גדרוקט . דיזס אוז דאך איין גינסטיגס פאר=
אורטייל פיר דען מאן אונד זייני רעדי ערוועקן , אונד ווירקליך
פרדיהנן דיא גרינדי ניכט מינדר אלס דער פארטראג אונד
שטיהל אללי מעגליכי אויפמערקזאמקייט .

איך האלטי עס אויך פיר נעטיג איינע , אונד צווער דיא
ערשטי , הסכמה דעם לאנדראבינרס רבי יחזקאל
לאנדויא , דען איינע מיטברידר שאן אויס דער פארטרעפליכן
שריפט

---

*) עבנדאזעלבסט זייטי 31 . מאן זיהט היר אללצודייטליך דאש
דיא אבזיכט זאלכר פאלקס=לעהרר איינציג אונד אלליין איזט דאס
פינקכן אויפקלעהרונג דאס אונטר אונס צו גלענצן אנגפאנגן , צו פרלעשן ,
אונד אונס ווידר אין יענע פינסטרניס צוריק צו פרזענקן , אין וועלכי אונס
עלענד אונד אבר=גלויבן געווארפן האבן .

שריפט *) איינס ווירדיגן פריינדס דעס הערן האפראט (מרדכי) הערץ קעננן, איברזעצט צו ליפרן, אום אללי גהעריגי אקטן־שטיקי פאר אויגן צו האבן, אונד דעסטא בעסר איבר שטיל, גרונדזעטצי אונד גזיננונגן אונזרר טוגנדלעהרר, פיהרר דעס פאלקס אונד גאטטס גלעהרטי, אורטהיילן צו קעננן.

איבריגנס איזט מייני אבזיכט ניכט דען ראבבי אלעזר פלעקלש פערזאנליך צו ווידרלעגן, אדר דעם אורטהייל דער לעזר פארצוגרייפן; זאנדרן איך געבי נור אייני גטרייאי איברזעצונג דעמיעניגן טיילס דער מאראליטן רעדי, דער איר אונד אנדרן איברזעצרן דיא עוויגי פר־דאמניס דראהט, אונד דענקי: דיס זייא ווידרלעגונג גנוג. איך בין אויך ניכט אבגנייגט, פאן צייט צו צייט פארטצופאהרן, מערקווירדיגי שטעללן דער ארט אויס העברעאישן ביכרן אדר אויך מינדליכי פרעדיגטן, פאן דערן אויטענטיציטעט איך איברפיהרט זיין ווערדי, איברזעצט מיטצוטיילן, וויל איך גלויבי דאדורך צו ניטצן אונד גוטס צו שטיפטן. וועניגסטנס ווירד מאן דאדורך פאן דעם צושטאנד אונזרר ליטראטור איינן בגריף בקאממן, אונד איהן באורטיילן קעננן. זאללטי איין רעדנר, אדר איינר זיינר פריינדי אן זיינר שטאט אנטווארטן, זא ווערדי איך זייני אנטווארט, פאלס זיא אין העברעאישר שפראכי ערשיינט, אהני אנשטאנד איברזעצט דעם פובליקום איברגעבן.
אבשאן איך נון איבראלל מיך אונד מייני מיטברידר דיא איברזעצר, ניכט פערטיידיגי, זא ווירד מאן מיר דאך אייניגי אנמערקונגן צו גוטי האלטן, וועלכי טיילס דער טעקסט, טיילס דיא ליבי צור וואהרהייט ערפאדרט.

געשריבן אין ברלין ר"ח אדר א׳ תקמ״חית.

דוד פרידלענדר

---

*) מארקוס הערץ אן דיא הערויסגעבר דעס זאממלרס איבר דיא פריהי בעערדיגונג דער יודן.

ערסטי בייאלאגי

אפראבאציאן

דער ראבינר דיא דיא גריכטסשטעללן אין בעהמן
אונד אונגארן בקליידן , גאטט ערהאלטי זיא !

דער פֿארציגליכֿי צוערשט , דער אללגמיין בקאנט איזט
דורך רוף אונד לאב , זיין קאפף איזט שאַרף (אדר
איינציג) אונטר דען בוואָהנרן דער העהי 1) , גלעהר-
זאמקייט

---

1) דאס ווארט חד קאן שארף אונד קאן אויך איינציג היישן ,
איך גטרויא איר ניכט צו ענטשיידן , וועלכס ווארט דער
פֿרפֿאסר אים זין האטטי , אבשאן ביידי גאר קיינן פֿרשטאנד
געבן ; דען וואס הייסט , זיין קאפף איזט שארף (אדר איינציג)
אונטר דען בוואהנרן דער העהי · ווען נענט דער פֿרפֿאסר
בוואהנר דער העהי ? ער זיהעט דאך וואהל ניכט אויף דיא ענגל ,
אונטר וועלכן ער אונזרן רבי איינליגט אדר טארף זיין זעצט ?
איברהויפט מוז איך בייא דיזן איברזעטצונגן איין פֿיר אללי
מאהל ערקלעהרן , דאס איך צוואהר דיא , דער העברעיטן
שפראכי אייגנטהימליכן רעדנסארטן אונד בילדליכן אויסדריקי
ניכט ווערטליך איברזעטצי , וואו אבר דיא רעדנסארט אדר
דאס בילד , דיזר שפראכי זעלבסט פֿרעמד איזט , אלס צום
בייאשפיל , שארפי וואסר · דא מוס איך וואהל ווערטליך
איברזעטצן , אום דיא פֿרפֿאסר ניכט עטוואס אנדרס זאגן צו
לאסן , אלס וואס זיא ווירקליך זאגן וואללן · וואס אלזא אין
דער איברזעטצונג אונפֿרשטענדליך איזט , דאס איזט עס אויך
אים אריגינאל , דאפֿיר זאגי איך גוט , זאכפֿרשטענדיגי
קעננן

זאמקייט אונד ווירדי שטייגן אין איינם האַרמי אויף ,
ער

קענגן זיך דאַפאָן בייא געגנאיינאנדר האלטונג דעס אריגינאלס
מיט דער איברזעטצונג איברצייגן ·

מאן ווירד אין דער פאנגי ניכט אלזיין אויך זאלכי פרעאדי אונד
אונפרשטענדליכי בילדליכי אויסדריקי , זאנדרן אויך אויך
שטעלן שטאטן דיא פאלשטרדינגס גאר קיינן זין געבן , אונד
גאר קיינן גדאנקן ענטהאלטן ; אויך דיזס איזט אבר
ניכט איינע שולד , זאנדרן דיא שולד דער פרפאסר · דיא
שפראכי דיא אונזרי גיארי טריפטטשלר טרייבן (איניגי
ווניגי ואקרי אנגנר אויסגנאמן דיא איינע איטברידר קענגן
אונד שטטן) איזט איין איטאאש פאן העברעאישן קאלדעישן אונד
ראביניטין ווערטרן אונד רעדנסארטן , דיא אאן איינגטליך גאר
ניכט שפראכי נענגן קאן · ניאאט אאן נאך דאלו דאש זיא גאייניג=
ליך האלבפערזי אויס דער היילגן שריפט אויס דעם תלמוד אונד
אויס דעם זהר , אויך דיא ווידרזיננגסטי וויזי נואאאן
שטאפפלן , אונד אהני געשאאק אונד ארדנונג פרבינדן , זא
קאן עס ניכט פעהלן , דאש זיא זעהר אפט גאנץ אונפרשטענד=
ליך ווערדן איסן · ניכט צו גדענקן דאש זיא אום איהרן שטיל
צו ווירצן , גאייניגליך פילר אנשפילונגן , אונד טענדלנדר
ווארטשפילי זיך בפלייסיגן , וועלכס פאלענדס דאס גאנצי
ווידרליך אונד אונאנגנעהם אאכט · איך ווערדי אונטן בייא=
שפילי דאפאן אנפיהרן ·

עס לעסט זיך לייכט אבזעהן , דאש אין איינם זאלכן פארטראגי ,
קייני לאגישי ארדנונג דער גדאנקן שטאטט פינדן קאן ,
אונד זא איזט עס אויך · אאן פראיסט דייטליכקייט , ארדנונג
אונד צוזאאנהאנג , יא זאגאר גראאאאטישי ריכטיגקייט
דורכגעהנדס · דער טאדי דער דאדורך פראורזאכט ווירד ,
איזט אונבשרייבליך · אאן ווירד געוועהנט ווארטי צו לעזן דיא גאר
קיינן אדר איינן אונריכטיגן , האלבוואהרן , שיף אויסגדריקטן
גדאנקן ענטהאלטן · אאן גוויבט עטוואס צו לעזן אונד האט

ער איזט דאס ליכט דער פר טריבנן , דער הייליגי ישראל׳ס

אים גרונדי ניכטס גלעזן · דאהער ווירד דיזר נייארן שפראכי
איט רעכט דער פארוואורף גמאכט דאס זיא גלייכזאם איינִי
טאליסמאנישי קראפט בזיטצי אללן אונזין צו פערבערגן ; דיא
פרשטאנדלאזיסטן זעלי בקעמן דארין איינן טיאור פאן פר=
שטענדליכקייט , דיא זיא אין יעדר אנדרן שפראכי ניכט האבן
ווירדן · דיזם קאן ניכט בעסר אינס ליכט גשטעללט ווערדן אלס
ווען מאן דערגלייכן שטעללן אויס דען נייארן שריפטן איברזעצט ,
אלסדען גלענצן דיא פורפר=לאפפן דיא מאן אויס דער הייליגן
שריפט גריסן זעאטליך הערפאר אונד דער מראזעליגי גדאנקן
דעם שריפטשטעללרס שטעהט פאן זיינם שמוק ענטקליידט ,
אין איינר ערבערמליכן נאקטהייט פאר אללר וועלט אויגן דא ·
ווען עס אונטר אונזרן יונגן מענגרן זא ווענִיגי גיבט , דיא
זיך אים דייטשן , דייטליך , פרעצים , אונד מיט אנמוהט אויס=
דריקן קעננן ; ווען איהר שטיל גוויינגליך טווילסטיג אונד
אללי איהרי פעריאדן פרשרויבט זינד : זא גטרויאי איך מיר
צו בהויפטן דאס ניכטס אלס דיזי לעזעריי איהרן גשמאק זא
פרדערבן · איהר דייטשר שטיל גלייכט דעם העברעאישן ,
באלד מוזט דיא שפראכי בייא דען גרינגפיגיגסטן דינגן ערהאבן
אדר פילאטעהר שווילסטיג , באלד מוזט זיא פאן איינר אונמאויס=
שטעהליכן וויטשוויפיגקייט , באלד קורץ דונקל אונד רעטזל=
האפט , פאללר ליקן , אונד אהני פרבינדונג · דיזס
לעצטרי פארנעמליך דאהער , וויל דיא דייטשי שפראכי קיינר
זאלכן מענגי פאן ווארטשפילן פעהיג איזט , אלס יענס גמענגסל
פילר שפראכן אונד אידיאמן · דאהער וואס דארט נאך
איין שיינבארס באנד צווישן בגריף אונד בגריף האט , קאן
עס היר ניכט האבן , אונד מאן בגרייפט אפט ניכט וויא דער
פרפאסר , ווען עס אויך נור דער פרפאסר איינס האנד=
לונגס=בריפס איזט , פאן איינם זאטצי אויף דען אנדרן גקאמן ,
אונד גלייכזאם איינן שפרונג גוואגט האט דעם דער לעזר גאר
ניכט פאלגן קאן ·

ישראל׳ס 1) אונד דעסן ליכט , אונזר לעהרר , דער גרעססטי זיינר צייט , דער רבי יחזקאל , פירשט דער לעוויטן , דער עוויגי זייא זייני הילפי , דער פראפאסר דער בליבטן אבהאנדלונגן נודע ביהודה א׳ ז׳ וו׳ ·

דיא אפראבאציאהן (הסכמה)

דיא לעהרן דעס רבי אלעזר זינד גראס אונד ריין , ער איזט שארפזיננינג אונד געלעהדט , זייא עס אים תלמוד , זייא עס אים פרשטאנד · ער האט זיך גזעטטיגט מיט פלייש דעס גזעצעס · דאס גזעץ איזט זייני בשעפ־ טיגונג , זייני וויזהייט ערשאללט לויט , ער האט דאס גליק גהאבט זעלבסט צו לערנן , אונד פארטרעפליכי שילר צו בלעהרן , דיא רינגס אום זיינן טיש אין זיינם הויזי זיטצן , אונד אויס זיינם ברוננן זיסי אונד שארפי וואסר טרינקן ; ער איזט מיין ווירדיגר אונד אייגנטליכר שילר , דער לעהרר , דאס גראסי ליכט , דער אויסראָרדנטליכי , דער אויך צום פרעדיגן טויגט 2) דיא עהרי דעס ראבי אלעזר

נאך אללם וואס איך פאן דעם גראסן הויפן העברעאישר שריפט־ שטעללר נייארר צייט , אונד פאן איהרם פארטראגי גזאגט האבי , אום איך דעננאך גשטעהן , דאס ר׳ אלעזר פאלקאם זעלבסט , נאך ניכט דער שלעכטסטי זייא · אהן פורטהייל־ נון פאן וועלכר בשאפפנהייט דיא אנדרן זיין מיסן !

1) דער אויסדרוק הייליגר ישראל׳ס , ווירד אין דער גאנצן הייליגן שריפט נור פאן גאטט גברויכט , אונד איך גלויבי ניכט , דאס דיזר טיטל איינם מענשן אהני לעסטרונג בייא־ געלעגטווערדן קאן ·

2) אים טעקסטי שטעהט , ושוב גמי לדרשה ער טויגט אויך נור פרעדיגט ·

אלעזר פלעקלש אויס אונזרר שטאדט , דער פאן זיינר
יוגנד אן מיך בדיהנט האט , אונד אויף דער האהן שולי זא
וויא ביים אורטייל שפרעכן מיר פילי יאהרי צור האנד גוועזן ·
עס איזט מיט גאטטס הילפי איהם גגליקט דאש ער פאלל
דעם גייסטס דער וויזהייט גווארדן I) · איך לעגטי אויך
ביידי הענדי אויף איהן , אונד ער ווארדי אויפגנאמן צום
רבי אונד ערשטן רעכטסלעהרר אין קאגעטיין ב) · דא
פרוויילטי ער אונגפעהר פיר יאהרי , בקאם אבר לוסט נאך
אונזרר

I) עס שיינט דאס לעהרר אונד שיהלר גאר קיינן בגריף פאן
בשיידנהייט האבן , דא זיא זיך געגנזייטיג דיא אונ=
געמעססנסטן לאבשפריכי זא אים אנגזיכטי דעם פובליקומס
מאכן · פרייליך ! נעננט דער שילר יענן , דען הייליגן ישראל'ס
אונד זיין ליכט , זא קאן דיזר איהן דאך ניכט וועניגר אלס דאס
גראסי ליכט , אונד דען מאן נעננן , דער דורך אויפלעגונג הייליגר
הענדי פאלל דעס גייסטס דער וויזהייט גווארדן · ניכט צו פרגעסן
דאס יענר זיך צו גלייכר צייט צו דעם געטטליכן מאן מאכט ,
דער דורך הענדי אויפלעגן , גייסט דער וויזהייט אויף זיינן
שילר אויסגיסט · וואס פיר איברטריבני , אללי גרענצן
איברשרייטנדי לאבערהעבונגן , דיא קיין מאן פאן אירגנד
איינם גפיהל אהני שאמרעטהי זאגן אדר הערן קענטי ! צו
איהרר ענטשולדיגונג מוז מאן גלויבן דאס זיא בייא דערגלייכן
פראזען גאר ניכטס דענקן , זא וועניג אלס דער רבי אלעזר
דא בייא גדאכט האט אלס ער זיך אויף דעם טיטלבלאט דען
קליינן אונד דען פרשטיממלטן נעננט (אלעזר זעירא וקטיעה הכותב
בדמעה) דער אין טרעהנן אדר מיט טרעהנן שרייבט ; דאך
אבר זיין בוך אויף איינם בזאנדרן טיטל זא בנעננט :
אפפר דעס צווייטן מאנאטס , דאס איזט דיא צווייטי קוועללי פאן דען
צוועלף קוועללן דעס לעבענדיגן וואסרס דער עוויגן גליקזעליגקייט ·

ב) קאגעטיין , אים טעקסט שטעהט גוטיין ·

אונזרר שטאדט , איינר שטאדט פאללר וויזן אונד געלעהרטן צורוק צו קעהרן · היר וואורדי ער אויפגנאממן , איינר פאן דען ביזאזיטצרן דעס גראסן גריכטס צו זיין , אונד דאס איזט אויך היר זיין געשעפט · איין פרדיהנסטליכס געשעפט , דיא גזעצלעהרי דורך שארפזין אונד אויף שארפזינניגי וויזי אויסצובריטן , אויך האט ער בשטיממטי לעהרשטונדן אים תלמוד אונד אין דען רעכטס , לעהרען · דא ער אבר אויך אין מאראלישן רעדן זייני האנד אויסגשטרעקט האט , ער איזט איהר גלאנץ אונד איהרי מאיעסטעט 1) , מוערהרטן זיך

---

1) ויען כי גם בדברי אגדה , ירו הדה , הוא הדרה והוא הודה ·

דיזי גאנץ איינגלאזי שטעללי איזט אים טעקסט אין קליינן גרייאטן זא גנאנטן האלבבעטרן · איינע ארט פאן רעדעליראטהן , וואפאן מאן ביים אונזרן גוטן פארטרעפליכן טריפטשטעללערן , אונד ביים קיינר אנדרן נאכזיאהן זא פיל איר בקאנט איזט , ניכטס וויס · ווען עס שאן אן אונד פיר זיך אייסרסט לעבליך איזט , איטן אים פראזאיטן שטיל , אונד אין איינר אפראבאציאהן , אויף גרייאטי שטעללן צו שטאסן , זא האט עס אויך דיא איבראוים גאכטהייליגי פאלגי , דאס דערגלייכן טריפט= שטעללר זיך אויס גאהט אונד אום איינן רייס צו ערהאלטן דעם ערשטן בעסטן ווארטס ברייהן , עס מאג זיך נון גדאנקן שיקן אדר ניכט שיקן , ווען עס נור קלאפט אונד רייאט · דיזס איזט נון דעם פערפאסר היר בגעגנט , ער ברויכטי איינן רייס אויף אגדה , אונד גלך לאנגס זוכן פאנד ער ענדליך הדה , אונבקיארט אב מאן וואהל זאגן קאן , אין מאראלישן רעדן דיא האנד אויסשטרעקן אדר אויפהעבן , אדר אב יעמאהלס איין מענש פאר איהם דיזן אויסדרוק גבראוכט , זעצט ער עס גטראסט הין · דער לעזר מאג זעהן ווי ער פערטיג ווירד , הדה אונד הודה קלינגט ווידר צוזאמאן , אלזא זעצט ער אויך : הוא הדרה והוא הודה , ער איזט איהר גלאנץ אונד מאיעסטעט , פרייליך

זיך גראסי הויפן , אונד מאכטן איינן בונד פאן איהם טעגליך
מאראלישי רעדן אין פרזאמלטר גמיינדי צו הערן , אללי
לויפן צו איהם וועגן זיינם רופס , דאס אהר דאס איהן פר-
נאמטן

פריילאיך איזט דאס וואהרר אונזין , אים העברעישן אונד אים
דייטשן , אבר דאפיר זאגר עס שעני , ליבי , האניגזיסי רייאי .
דאס ווארט הדה קעאט איין איינציגס מאהל אין ישעי' (י"א
ח') אין דער גלייכן בשרייבונג דעס גאלדנן צייטאלטרס
פאר , ווא עס הייסט :
שפילן ווירד דער זייגלינג אויף דער נאטטער שלופף-לאך .
דער ענטוועהנטי ווירד אויף באזיליסקן העהלי זיין הענדכן העבן (הדה) :
וואס דאס הדה פאן איינר אונגעמיין גראסן שענהייט איזט , אונד
דאס שפילן דעם קינדס אמהלעריש אויסדריקט . אויס דיזר
ערהאבנן בשרייבונג האט נון דער העררר אפראבאנעלהנם
שרייבר דיזן אוויקאליטן אויסדרוק גנאמן , אום איין עלענדס
אהרן גקלינגל צו בווירקן . דאס זינד די פריכטי דיזר בונטן
פראיזטן שרייבארט , אויך וועלכי זיך אמנכי נאך פיל צו
גוטי טוהן . עהררי דער גלייכן שטעלן ווערדן דעם לעזר
דער אונזרי נייארי שריפטשטעלר איט איינגר אויפמערקזאמ-
קייט בטראכטן וויל , אויך אלן זייטן אויפשטאסן ; אונד איך
ווירדי נאך פילי אויס דען איינגן אקטאפזייטן דיזר איבר-
זעטצונג אנפיהרן , ווען עס דער איהי פרלאהנטי , זאלפן
גרילנהאפטן שפראכאונריכטיגקייטן אויף די שפור צו קאמ-
אן . איינגטליך וויל איך איט דיזר אויסגפיהרטן שטעלי נור
בווייזן , דש דיזי הערן , די העברעאישי שפראכי , וועלכי
זיא דאך איהרי הייליגי אוטטרשפראכי נעננן , די אלי אנדרי
פרדרענגן זאלל , ווער קעננן נאך פרשטעהן . אויך ווירדי
איך אין לייכטס זיין צו בווייזן , דאס זיא די גרעבסטן שניטצר
געגן די גראמאטיק בגעהן , אבר עס איזט נייט פאן דער
שפראכי אויף די זאכן צו קאממן די זיא לעהרן :

נאמבון בצייגי עס 1) , אויך איזט זיין רוף ברייטס פעסט⸗
גזעצט , דורך זייני שריפט , בראנדאפפר דעס נייא⸗
מאנדס (עולת חרש) דיא ער אים יאהר תק"מה צום
דרוק בפעדרדטי , זייני גארבי שטאנד אונד ריכטטי זיך
אויף 2) , אונד דיזי רעדן זינד אללר ארטן וואהל אויפ⸗
גנאממן · נון באטן איהן פיהלי , ער מעכטי דאך אברמאהלס
זייני שטראפרעדן דרוקן לאסן , אונד זאגן : פעהלט דיר
עטוואס אין דיינם הויזי 3) · אום דען ווילן דער ביטטנדן
צו ערפיללן , געבי איך אלזא מייני אפראבאציאן אום איהן
צו אונטרשטיטצן , אונד זאגטי : לאס דייני קוועללן אויס⸗
שטרעמן , דען אויף דייני ערשטי רעדן שטימטן אללי אין
אללגמיינן בייאפאל איין · איך האפי אויך דאס וואקרי
מעננר דיא גאטטס פורכט אים הערצן האבן , דיך אונטר⸗
שטיטצן ווערדן , אינדעם זיא דייני ווערקי מיט פאללם
געלדי אן זיך קויפן · דער קייפר גיבט געלד אויס אונד
נימט לוסט איין 4) , דייני זיסן ווארטי ווערדן אין זיין
אינרס שלייכן , ער ווירד צו גאטט זיך ווענדן אונד זיינן האנדל
אונד

---

1) בצייגי עס איך לעזי ותעירה אים טעקסט שטעהט ותעורה
וועלכס היר קיינן זין האט ·
2) אברמאהלס אייני בילדליכי רעדנסארט דיא נור היר
שטעהט אום זיך אויף דיא יאהרסצאהל תק"מה צו רייאן ·
ווירקליך זעהר זינגרייך , בשנת תק"מה , אלומתו
נצבה וגם קמה ·
3) אייני רעדנסארט אויס דעם תלמוד , דיא איך היר ניכט
אנצווענדן וויס ·
4) איין ווארטשפיל כסף אונד כוסף · איבריגנס וואר דעם
הערצן פרפאסר זיין ווערק מיט פאללם געלדי אב⸗
קויפט

אונד וואנדל פרבעסרן · ווער דעם העררן פרפֿאסר וואהל;
טאהטן ערצייגט ווירד צו גראסר גליקזעליגקייט גלאנגן אונד
(זיין גשלעכט) ווירד צו טויזנדן אונד צעהן טויזנדן זיך
פֿרמעהרן , אונד נאך אים העכסטן אלטר בליהן · דיס
זינד דיא ווארטי דעסיעניגן דער צור עהרי דעם גזעטצס
אונד צור עהרי דער נאטטספֿורכט שרייבט ·

אין פראג י"א שבט תקמ"ין ·

יחזקאל סג"ל לנדא

צווייטי בייאלאגי

אויסצוג אויס דער מאראלישן רעדי (עולת חדש השני דף י"ב) ·

איינגאנג אדר אנצייגי דעם אינהאלטס

דער פרפאסר שפריכט , דאס איזט דיא לעהרי פאן דעם
שאדן דעס אנשטעקנדן אויסזאטצס , דעריעניגן דיא
אוים דעם העברעאישן אין פרעמדי שפראכן איבר;
זעטצן , אונד דיא ווארהייט געהט פרלאהרן ·

ביוא דיזר גלעגנהייט וויל איך אייני משנה אים מאראלישן
זין ערקלעהרן · זיא לויטט אלזא ·

אללי היילגי שריפטן רעטטיט מאן פאר פייארסגפאהר
אם

קויפט , ווירד זעהר גליקליך זיין , זיך צו טויזנדן אונד צעהן
טויזנדן פֿראעהרן , אונד אים העכסטן אלטר בליהן · וואס
דאס פיר אייני טריפט , וואס דאס פיר איין פארטרעפליכר
מאן זיין מוס ! איך מיינע איינן לעזרן אייני שטעללי דרויס צו
איברזעטצן ·

(אם שבת) מאן מאג זיא לעזן 1) אדר ניכט לעזן 2)׃
זיא מעגן אויך גשריבן זיין אין וועלכר שפראכי עס זייא, ערפאדרן זיא אויפבוואהרונג׃ ווארום ווערדן זיא אבר ניכט גלעזן? וויילי דיס פאם בזוכן דער שוהלי אבהאלטן ווירדי 3)׃

דאס ערקלעהרי איך זא: אללס וואס אין העברעאישר שפראכי גשריבן איזט רעטטעט דיא מענשן פאר פייארסברינסטי, דאס הייסט פאר אונגליקספעללי, וועלכי אויך פייארסברינסטי הייסן, אונד דאס איזט פייאר פאם הימל, (זא בריהנט זיך דער תלמוד אין בבא קמא דער אויסלעגונג בייא דעם פערז כי תצא אש ווען פייאר ענטשטעהט דאס הייסט ווען אונגליקספעללי ענטשטעהן, אונד דארום הייסט עס אויך אים טעקסט מצילין אותן (דאס הייסט) דיא הייליגי ביכר רעטטן דיא מענשן׃ מיינטי עס דיא משנה נור אים געוועהנליכן פרשטאנדי, זא ווירדי זיא נור מצילין אללין גזאגט האבן׃ מאן מאג זיא לעזן אדר ניכט לעזן׃ דאס הייסט, מאן מאג דאמיט בשעפטיגט

---

1) זיא לעזן הייסט, אם שבת געברויך דאפאן מאכן, אונד דאס זינד דיא תורה אונד דיא נביאים דיא אין דער זינאגאגי געלעזן ווערדן׃
2) זיא ניכט לעזן הייסט, אם שבת קיינן געברויך דאפאן מאכן, אונד דאס זינד דיא כתובים וועלכי מאן אם שבת ניכט לעזן דארף׃
3) דיא אלטן פפלעגטן נעמליך אם שבת דיא לעהרן דער נעריאמיגאן געזעטצי עפענטליך פארצוטראגן, אונד דאפאן ווירדי דער געמייני מאן דורך דאס אנגעהאמי לעזן אין כתובים אבגעהאלטן ווארדן זיין, דעספאלס ווארדי אידעם דאס לעזן אין כתובים גאנץ פערבאטן׃

בשעפטיגט אדר ניכט בשעפטיגט זיין. אונד אבשאן זיא אין אנדרן שפראכן גשריבן זינד 1) בלייבן זיא דאך אין איהרר היילינגקייט, אבר נור אין דער ריקזיכט דאש זיא אויפבוואהרונג ערפארדרן, אונד מאן זיא קיינס עפפנטליכן ארטי אויסזעטצן דארף. אונד ווארום ליזט מאן זיא ניכט ווען זיא אין פרעמדר שפראכי גשריבן זינד 2)? דארויף אנטווארטט דיא משנה: דאמיט דיא שולן ניכט פרזיימט ווערדן, דאמיט מאן זייני גאנצי לעבנסצייט ניכט

---

1) אלזא וואר צור צייט דער משנה אויך שאן דער אנשטעקנדי אויסזאטץ אויסגבראכן, דאס מאן די היילגן ביכר אין אנדרן שפראכן האטטי!

2) דער פרפאסר פרפעלט היר אבנבאהר דען טעקסט. מאן זיהט וואהל דייטליך גנוג, דאס די פראגי דער משנה אויף כתובים, ניכט אויף איבערזעטצונגן גהעט. שאן די בלאסי אידע דען ווארטן דער משנה, די איינע לערי, מאניאל פרארדנונג ענטהאלטן, איינן מאראלישן זין אונטער צולעגן, איזט איבראוס ווידרזיניג אונד אבגשמאקט. ווען יעמאנד צום בייספיל זאגן וואלטי: דער אבריגקייטליכי בפעהל ,, דאס די נאכטוועכטער ביים ענטשטעהנדר פייארס ,, געפאהר אינ׳ס הארן שטאסן, אונד פייאר רופן זאלן" האבי אויסר דעם געוועהנליכן זינני, דען מאן מיט דען ווארטן פרבינדעט, אויך נאך איינן געהיימן זין. נעהמליך, ער ענטהאלטי דען אויפטראג אן די פרעדיגר דער שטאדט: דאס זיא אין איהרן רעדן לויט שרייאן זאללן; אונד צוואהר ווערי דער געהיימי זין פאלגנדר געשטאלט דארין ענטהאלטן: וועכטר ווערן פרעדיגר די איבר די זיטטן וואכן, אונד פייאר ווערי לײַדנשאפט; (עס העטטי אירגנדוואו איין טריפטטעלר, וועלכר אונד פייאר מיט פרעדיגר אונד לײַדנשאפט פרגליכן) אונד אינ׳ס הארן שטאסן הייסי דען לייטן איהר פרברעכן לויט פארריקן. אונד דיזר

ניכט מיט פרעמדן שפראכן צוברינגן זאללן · וויר האבן פיר
אונס אונד אונזרי קינדר אין עווינקייט ניכטס אלס דיא גאטט
גהייליגטי שפראכי , מיט וועלכר ער הימל אונד ערדי
גשאפן · אין איהר שפראך ער מיט אונזרן הייליגן פאר;
פאהרן אונד מיט איהרן נאכקאממן ; אין איהר ווארדי
דאס

דיזר יעמאנד בהויפטעטי נון ניכט בלאס דיזר גהיימי זין ווערי
מעגליך , זאנדרן דאס פאליציי דעפארטעמענט האבי ווירקליך
דיזן בפעהל אן דיא פרעדיגר נור אבגשיכט גהאבט , אונד
הירדורך אויך ווירקליך גגעבן · וואס ווערדן דיא נאכבארן
צו דיזם יעמאנד זאגן ? ווערדן זיא עס ביא איינם בלאסן
אקסאלוקן בווענדן לאסן ? — אונזרס אויסלעגרס פאנטאסטישי
ערקלערונג דער אטנה איזט ביא וויטעם לעכרליכר אונד
אבגשמאקטר · וואס איזט זיא אבר נאך מעהר אלס לעכרליך
אונד אבגשמאקט ? זיא איזט אים העכסטן גראדי שעדליך ,
איין וואהרס גיפט פיר קאפף אונד הערץ · דען וואס
קאן טעדליכר פיר אונס זיין , אלס ווען מאן דען מענשנפר;
שטאנד זא הראב ווירדיגט , פרווירט אונד פרקריפפעלט ?
ווען מאן זאלכי אלברני גרונדזעטצי אויסברייטט אונד זיא
אונטר דעם מאנטל דער רעליגיאן פיר מאראל פרקויפט ?
וואס קאן טעדליכר זיין אלס דיא פאלגן דעם מאראליטן אונזיננס :

ביכר שיטצן אונד רעטטן פיר אונגליק ·

פאלגענדס אין דעם זין , אין וועלכם אונזר מאראליסט עס
גנאמאן האבן וויל · וויא ? איין טראנק מיט העברעאישן
שריפטן , (ניכט איינמאהל מיט הייליגן שריפטן , זאנדרן נור
אין העברעאישר שפראכי גשריבנר ביכר) — ניכט איין טראנק
פאלז , זאנדרן נור איין בוך , איין עולת חדש אדר עולת צבור
פאן רבי אלעזור פלעקלש ווערי איין אבלייטר דאס איך
קיין אונגליק טרעפן קאן ? — דיזי ביכר שיטצן אונד רעטטן
מיך ; איך מאג מיך דאמיט בשעפטיגן אדר ניכט בשעפטיגן ,
מיך

דאס הייליגי גזעטץ=בוך אן ישראל נגעבן ; אבר ניכט וויא
דאס געגנווערטיגי צייטאלטר , דאס נעכטי וויא דיא טאגי
מאכט , אויף שפראכן דער פעלקר , אונד דיא אללר=
הייליגסטי שפראכי , דארין ערקענטניס דעם שעפפרס איזט ,
פאללר גייסט דער וויזהייט אונד דעם פרשטאנדם , מאכן
זיא ניכט איינמאל וויא איין נאכטיש=גריכט 1) דאס צו
לעצט

איך מאג דאסיעניגי אויסאיבן וואס אין דיזן ביכרן שטעהט אדר
ניכט , דאראן איזט ניכטס גלעגן ; ניין ! דער בלאסי בזין
איינר מענגי טארטר ביכר , אדר נור איינס איינזלנן בוכס
מיט העברעאישן בוכשטאבן גדרוקט אדר גשריבן , ווערי גנוג
מיך זיכר צו שטעלן דאס איך קיין אונגליק טריפט ? וועלכר
לעהר=זאטץ ! איווארהין מאג איך נון מיין ברענגר לייכט אין
איינן האלצשטאלל ווערפן : עס צינדט ניכט ; עולת חדש
אונד עולת צבור ווירקן מיט גהייאר קראפט אונד פרהינדרן
דען אויס ברוך ; איווארהין מאג איך אויס אונפארזיכטיגקייט
גיפט פרשלוקן : איינע העברעאישי טריפטן פרניכטן זייני
שעדליכי ווירקונג ; איווארהין מאג איך בטרוג אונד לייכטזין
אויסאיבן , דיא גזעלשאפטליכן פפליכטן אויס דען אויגן
זעטצן : איינע פרברעכן קאנן ניכט אן דען טאג , דען איין
טראנק מיט ביכר מאכט דאס זיא פרשוויגן בלייבן ; זא בין איך
פיר אללס אונגליק זיכר ; ווען איך נון אבן דריין עולת חדש
אונד עולת צבור מיט שווערם געלדי ערקויפט האבי , קאן
איך מיך אויך אללר אירדישן פאזיטיוון גליקזעליגקייט ער=
פרייאן , דאפיר גאראנטירט מיר דער אברלאנדראבינר אין
פראג (זיהי אפראבאציאן) .

1) גרמייזא איין קרויט דאס מאן אין אלטן צייטן נאך דעם עסן
צור בפעדרונג דער פרדויאונג אויפטרוג .

ביא דיזר געלעגנהייט ווירד דער רעדנר ערזוכט , דאסיעניגי
וואס ער היר פאן ערלערנונג דער העברעאישן שפראכי זאגט ,
זעלבסט

לעצט קעממט : אונד עס איזט אין זיינר האנד איין בלויא־
לאהט אום זיא צו איברזעטצן אין אונפֿרשטענדליכֿר צונגי
אונד פֿרעמדר שפראכֿי , אום צו צייגן דיא גוואלט זיינר
מאכֿט 1) אין גלייסנרישר צונגי — אונד אין דער גשיקטן
מייסטר־פֿעדר . פֿאן אללן דערגלייכֿן איברזעטצונגן מיינט
דער רמב"ן , דאש דיא וויזן ניכֿט ערלויבט האבן זיא צו
פֿרפֿערטיגן, ווענן: עס איזט איני צייט צו טהון אום
גאטטס ווילן, 2) אויסר דען ביירן איברזעטצונגן
דעם

זעלבסט לו בהערליגן ; דען ער קאן פֿרזיכֿרט זיין , דאש אונזרי
הייליגי פֿארפֿאהרן , דיא דיא הייליגי שפראכֿי גרעדט האבן ,
זיין העברעאיש ניכֿט פֿרשטעהן ווירדן . דאס קאן איהם איין
יעדר בווייזן , דער נור דען מינדסטן בגריף פֿאן דער הייליגן
שעהנן אנטיקן שפראכֿי האט .

1) איינן לעזרן , דענן איך שאן פֿאן דעם שטיל אונזרר נייאן
שריפֿטשטעללר עטוואס גזאגט האבי , ווירד דאך דאס
אונד עס איזט אין זיינר האנד א' ז' וו' אונבעאנטווארטעט זיין . דען
ווירקליך זא וואס לעסט זיך גאר ניכֿט פֿרמוטהן , מאן זאללטי
עהר גלויבן : דאס אונגפֿעהר האבי מיט דעם זעטצקאסטן
גשפילט , אונד דיזן פעריאדן הרויס גווירפֿלט , אלס דאס
איהן איין מענש מיט פֿרנונפֿט נידר גשריבן האבי . ווער איזט
אויך איינפֿאלטיג דער מאן וועלכר איין בלייאלאהט אנ"ד , אדר
(ווענן דאס ווארט אנ"ד וויא דאס אברעפֿיאטור־צייכֿן אנצוזייגן
שיינט , אוריתא נביאים כתובים בצייכֿנט ,) דיא הייליגי
שריפֿט אין הענדן האט , אום זיא צו איברזעטצן ? היר וואר
יא נאך פֿאן איברזעטצן אונד איברזעטצר גאר ניכֿט דיא רעדי .
אויך שיינט עס , אלס רעדי דער פֿרפֿאסר פֿאן איינם גוויסן
איברזעטצר , דער צוואר אין אונפֿרשטענדליכֿר שפראכֿי
שרייבט , אבר דאך איני מייסטר־פֿעדר פֿיהרט ; ווער קאן
דאס ענטרעטזלן ?

2) דיס בדארף איינר ערקלעהרונג . נאך אונזרם אור־
שפרינגליכֿן

דעס אונקלוס , אונד יונתן בן עוזיאל 1) אונד גוויס ניכט

טפריגגליכן זיסטעם וואר עס ניכט ערלויבט אינדליך
ערהאלטענע פֿראָרדנונגן אונד געזעצע טריפֿטליך אבצופֿאסן ,
זאנדרן דיזע זאָללטן אוים זעהר וויזן גרינדן מינדליכע איברליפֿרונג
בלייבן . אום נאכהער דיא לייט=אונטטענדע דיא הייפֿטר דער
סינאגאגע צוואנגן זיא דענגאך נידרצושרייבן , זאגטן זיא עס
איינע צערשטערונג דעס געזעצעס , אונד וואנדטן דאהער נאך
איהרר געוועהנליכן וויזע דען פֿערז דרויף אן : עס איזט איינע
צייט דא מאן אום גאטטס ווילן דאס געזעץ צרשטערן מוז (תהלים
קי"ט קכ"ו) . אללע אמהל אלזא ווען לייט=אונטטענדע איינע
אבווייכונג פֿאָם אורטפריגגליכן געזעצע ערפֿאָדרן , פֿאָלגטן
דיא תלמודיסטן , אונד אויך טפעטרע לעהרר , דיזן פֿערז
אנצופֿיהרן , אום אנצוצייגן דאס דערגלייכן נייארונגן
נור ווען עס אום גאטטס וויללן געשיהט , טטאטט האבן דירפֿן .

1) אונקלוס אונד יונתן בן עוזיאל , דאס זינד
נעמליך צווייא קאלדעאישע איברזעצצונגן ; טפראכן דיא
זיר נאך ווענגר פֿרשטעהן אלס דיא אורטפראכע . אבר
נון קלעהרט זיכס אויף , אונד איך פֿאנגע אן דעם פֿרא־
פֿאסרם גרונדזאטץ צו פֿרשטעהן . נאך דיזם איזט עס גאר
ניכט דרום צו טהון , דאס וויר דיא הייליגקייט דער לעהרן ,
דיא ניצליכקייט דער מאראל , דיא ערלייכטונג דעס גייסטעס
אויס דען הייליגן טריפֿטן ערקענגן , אונד אין אונזרם לעבן
צו רעגלן אונזרם וואנדלס אנוועגדן זאָללן ; דען דאצו ווירד יא
ערפֿאָדרט , דאס וויר בגריפֿע מיט דען ווארטן פֿרבינדן ,
אונד ווען אונס דיא אורטפראכע פֿרעמד געוואָרדן , אדר צו
טווער צו ערלערנן איזט , דאס וויר דיא בגריפֿע דורך איבר־
זעטצונגן ערלאנגן : זאנדרן דיא גאנצע הייליגקייט , דיא גאנצע
ערבויאונג טטעקט אין דען טאָדטן בוכשטאבן דער הייליגן
טריפֿט ; דיא בלאסן קאראקטערע , דיא בלאסן לעטטרן דער
העברעאישן טפראכע , זיא מעגן בלייבן וואס זיא וואללן ,

ווירקן

ניכט איבערזעטצונגן אין אונפֿרשטענדליכר שפראכי אונד פֿרעמדר צונגי איינר גמיינן דאלמעטשונג 1) ווא צוואר צרשטערונג דעס גזעטצעס איינטריט , אבר עס ניכט אום גאטטעס ווילן גשיהט · אבשאן נון דער ר"ן דעם רמב"ן הירין ווידרשפריכט , אונד שרייבט : דאש מאן

ווירקן נאך דעם פֿרפֿאססרס אייגנג אללס : טוגנד , וויסנשאפֿט אונד קענטניסי · ווען איך אויך קיין ווארט פֿאן דעם גבעטי פֿרשטעהי דאס איך העֶר פֿלודרי , ווען עס נור העברעאישי ווארטי זינד , זא בווירקן זיא אנדאכט , ערקענטניס דער געטטליכן וואהלטהאטן , אונד ערגעבונג אין דען געטטליכן ווילן · ווען איך אויך ניכט וויס וואס דיא היילינגי שריפֿט , וואס דיא פראפֿעטן , וואס דיא געזעטצ=לעהרר געזאגט אונד געלעהרט האבן ; ווען איך נור איהרי ווארטי אפֿט רעפעטירי , אונד מיט איינס אונדי איינן לערן שאלל הערפֿאר ברינגי , זא איזט עס פֿרדינסטליך · זא מאכט איך דיזס מעסיגר , פֿרנינפֿטיגר , וויזר אונד בעסר · דאהער ווירקט אויך דאס בוך עולת צבור , וויל עס מיט העברעאישן לעטטרן גדרוקט איזט , אונבשאדט זיינס איגהאלטס , דאס ווען איך עס אים הויזי האבי איר קיין אונגליק נשטאטן קאן ; דאהער ברויכט עס אויך ניכט גראממאטיקאלישי ריכטיגקייט אונד לאגישן פֿארטראג צו האבן ; דאהער מעגן זא פֿילי אבגשמאקטי זאכן דרין שטעהן אלס נור מיאאר הריין קעננן ; דאהער זינד דעם פֿרפֿאססר אויך אונקלוס אונד יונתן בן עוזיאל היילינג ; ניכט וויל עס לויטרא פֿארטרעפֿליכי איבר= זעטצר זינד , זאנדרן וויל זיא מיט העברעאישן לעטטרן געשריבן זינד ·

1) דאס איזט דאס אורטייל איינס מאנס דער וואהר= טייליכר וויזי ניכט איינמאהל דייטש לעזן קאן , אונד פֿאן קיינר שפראכי אין דער וועלט אירגנד איינן וויסנ= שאפֿטליכן בגריף האט ·

מאן אום גאטטס ווילן אללי איברזעטצונגן ערלויבן דארף ;
זא מיינט ער דאך נור אין שפראכן דיא אללי לאנדסאיינ ;
וואהנר פרשטעהן , וויא ר' סעדי' גאון איינע פרפערטיגט
האט , אבר ניכט דאלמעטשונגן אין אונפרשטענדליכר אונד
שווערר שפראכי , ווען אויך איינצלני מענער דיזי שפראכי
גרינדליך פרשטעהן · דען ר' יואל פרבאט אונס איינם
פראזעליטן דיא היליגי שפראכי אין דיא זייניגי צו איבר ;
טראגן ; דען וויר זאגן ניכט : עס איזט איינע צייט אום
גאטטס ווילן צו טהון , אויסר בייא איינר זאכי וואס אלס
צום גוטן איבראיינשטיממט · אום זאפיל מעהר דיא יעניגן דיא
פראפעטן איברזעטצן אין שריפט וויא דיא פעלקר האבן דיא אום
זיא הרום זינר , גשריבן ארמעניש אונד אויסגלעגט ארמעניש 1) ·
דען דיזי קעננן זיך אויף ניכטס ברופן 2) · איך רופי לויט
איבר דיזי לייטי פאלגנדי פערזי אויס (יחזקאל י"ג ט') :
„ אין דער פרזאממלונג מיינס פאלקס זאללן זיא ניכט
זיין , אונד אין דער שריפט דעס הויזס ישראל'ס זאללן
זיא ניכט איינגשריבן ווערדן , נאך זאללן זיא אויף
ישראל'ס ערדרייך קאממן · "
דען דיא שריפט ישראל'ס איזט אין איהרן אויגן איינע שריפט
פאללר שלאקקן , אונד איינע פרעכטליכי שריפט 3) · אויף
דערגלייכן

---

1) דאס זאגן פרביאט הייסן : אין דייטשר שפראכי אונד
מיט דייטשן לעטטרן ·
2) אונד דאך האבן אונזרי ענגלישי פארטוגיזישי שפאנישי
אונד איטאליענישי איטברידר דיא היילגי שריפט זא וואל
אלס איהרי גבעטביכר אין איהרן לאנדסשפראכן אין דען
געוועהנליכן לעטטרן גדרוקט ·
3) ווייל זיא נעמליך אויף דיא וויכטיגקייט אונד שענהייט
דערזעלבן

דערגלייכן יודן זאגטי דוד אים היילגן גייסטי :

„ דאש זיא פרטילגט ווערדן אויס דעם בוכי דעם
„ לעבנס, ניא מיט גרעכטן פרצייכנט ווערדן ; "
דען גרעכטי ווערדן פרצייכנט אונד איינגזיגלט נאך איהרר
שריפט אונד שפראכי מיט שריפט אשורית (אסיריש) אים
בוכי דעם לעבנס 1) , אבר ניכט אלזא דיא גאטטלאזן דיא
איהרי לופט אן שריפט אונד שפראכי פרעמדר פעלקר
פינדן .

וויא אנגנעהם זינד ניכט דיא שטראפרעדן אונזרס פאטרס ,
אונזרס גראסן לעהררס דעם ראבי יחזקאל, ערשטן ריכטרס
אונד הויפט דער שולי אונזרר שטאדט ! ער שלאס נעמליך
פאלגנדר ווייזי . ווען בייא איינר איברזעטצונג אינס גריכישי,
אין וועלכר שפראכי אונזרי וויזן דאך ערלויבט האבן צו
שרייבן , (דיא אורזאכי שטעהט אים תלמוד (מגלה ט׳ ב׳)
איבר דען פערז יפת אלהים ליפת , גאטט ברייטי
יפת אויס , דיא שענהייט פאן יפת רוהי אין דען
וואהנונגן שם׳ס . דאס וויל זאגן : דיא שענסטי שפראכי
דער קינדר יפת זאלל אויך אין דען וואהנונגן שם׳ס רוהן ,
אונד אונטר אללן פעלקרן יפת גיבט עס קייני שענרי
שפראכי

דערזעלבן אויפמערקזאם , אונד דיא קענטניס דאפאן
אללגעמיינר מאכן וואללן ; וויל אללי דיזי אייגנזיכטספאללרי לייטי
קלאגן , דאס דאס שטודיום דיזר שפראכי פערנאכלעסיגט ווירד
אונד אונזרי שריפטשטעללר ניכט איינמאהל גראממאטישי קענטנ=
ניסי האבן ; דאהער זינד דיא איבערזעצער גאטטלאזי שפראכ=
פראכטר , אונד דעם טרעקליכסטן פלוכס ווערט !

1) וואס דאס הייסן זאל , אים בוכי דעם לעבנס מיט שריפט
אשורית פרצייכנט אונד איינגזיגלט זיין , ווערן ווער וואל
נייגיריג צו וויסן .

שפראכי וויא דיא גריכישי) דעננאך וועהרנד דיזס אונטר־
נעהמן , צור צייט דעם קעניגס פטאלמעאוס דרייא טאגי
פינסטרנים אין דער וועלט געוועזן וואר , זא דאש מאן דריבר
איינן פאסטטאג (ח׳ טבת) אנגעשטעלט האט ; אום זא פיל
מעהר דאש אנדרי שפראכן אונזרי אויגן פרפינסטרן · אבר
דיא אלטן , אין איהרם ליכטי וואורדי ליכט גזעהן , אונד
זיא מערקטן דען מאנגל דעס ליכטס · אונד אלס דיא אלטן
(דיא זיבנציג דאלמעטשר) אין דען טאגן דעס קעניגס
פטאלמעאוס איברזעצטן , מערקטן זיא (אדר זאהן זיא)
דאש דיזי דרייא טאגי , דרייא טאגי דער פינסטרנים זינד ;
אבר וויר זינד נידרגבייגט אונד האַרן אים דונקלן , אין
איינם לאנדי שטאַקריקר פינסטרנים , דונקלהייט וואלקן אונד
דיסטרם גוויטטר , אונד וויר מערקן עס ניכט , וויא דיא
שויער אין דען עפנוגגן דעם הימלם פרפינסטרט זינד ·
זא פוהר ער פארט מיט פרנינפטיגר מארל ; פרעדיגט , (אים
מאנאטי טבת ווילם גאטט רעדי איך מעהררם דהיריבר ·)
דיא ווארטי אוים דעם מונדי איינם וויזן זינד זאנפט · 1)

דיזס וואר דאס שרעקן אונד דיא גראסי פינסטר־
נים , דיא אויף אברהם פיל ביים אונטרגאנג
דער זאנגי , אלס ער זאַהי , אונד מערקטי דאש דער
גרעסטי טהייל דעם זעקסטן יאהר טויזנדס 2) פארבייא
וואר , אונד דיא דעמרונג דער זאנני דיזר וועלט העראַן
בראך

---

1) שאדי דאס דיזי ליבליכי שטראפרעדי דעם זאנפטן וויזן זא איבראוים אונפערשטענדליך איזט , דאס וויר וועדר אים טעקסט נאך אין דער איבערזעטצונג וויסן וואס ער אייגנטליך זאגן וויל ·

2) פאן ערשאפונג דער וועלט ·

ברא'ך , דאש מאן נעמליך אויף דעם פונקט שטעהט אללי
הייליגי שריפטן צו ענטהייליגן ; דאש מאן דיא ווארטי דער
תורה אונד דער נביאים , ווארטי דיא אויף דער ערהאבנסטן
שטופי דער וועלט שטעהן , ווארטי דיא גאטטס מונד אויס־
גשפראכן האט , אין מענשן שפראכי איברזעצט ; דיא
וואורדן זייני אויגן מיט טיפר פינסטרניס בדעקט 1) ; דיא
העברעער וואנדלן אים פינסטרן , פרונקלט זינד איהרי
אויגן דאש זיא דאס ליכט דער רעכטשאפנהייט ניכט זעהן ,
אינדעם זיא גלויבן גראסס ליכט צו ערבליקן · איבר זיא
רופט דער פראפעט אויס :

,, וועהי דענן דיא בעזס גוט אונד גוטס בעזי נעננן ;
,, דיא פינסטרניס אין ליכט אונד ליכט אין פינסטרניס
,, פרוואנדלן ; וועהי דענן דיא זיך וויזי דינקן " !

דיא הויפטאבזיכט דעם איברזעטצרס איזט אום זיינן נאמן
אונטר

---

1) וואס זאגן דיא לעזר צו דיזר ערקלערונג , אדר צו דיזם
קאמענטאר איינס פערזעס אוס דער היילגן שריפט ?
איך וייס ניכט מיט וועלכם נאמן איך עס בלעגן זאלל · מאן
בדענקי נור דען שריפט־אונד פרנונפטווידריגן גדאנקן נאך
אלן פאלגן דיא דארויס גזאגן ווערדן קענגן ·
,, אונזרם ערן פאטר אברהם איברפיל אנגסט אונד טיפי
פינסטרניס , אלס ער פארמויס זאהי , דאס אין דער
צייטן העלפטי דעס זעקסטן יאהרטויזנדס נאך ערשאפונג
דער וועלט , איברזעטצר אויפשטעהן , דיא דיא היילגי
שריפט אין אנדרי שפראכן איברטראגן ווערדן " :
וער מאג , ווער קאן איינר זאלכי אויסגבורט איינס פאנ־
טאסטישן געהירנס ווידרלעגן ? איך בין איברצייגט , צו דען
צייטן דער עהרווירדיגן סנהדרין , ווירדי איין זאלכר קאמענ־
סטאר פאר דאס גראסי האהי געריכט געפאדרט וארדן זיין ,
אום

אונטר דען פֿעלקרן דאדורך בריהמט צו מאכן , דאש ער
ניכט גלויבט 1) אן דיא איבערליפֿרונגן אונד אויסלעגונגן
אונזרר זעליגן וויזן , אויפֿר וואו איהרי זעטצי מיט דער
מיינונג אנדרר ערדן־ זעהני איבראיינשטימן , אונד אללגמיין
פֿאן יעדם פֿאלקי אונד יעדר נאציאן אנגנאממן ווערדן . אונד
ווער זיא נור קענט , אדר עטוואס פֿאן דען נייאן איברזע־
צונגן גזעהן האט , ווירד איינזעהן אונד פֿרשטעהן דאש מייני
ווארטי וואהר זינד , אונד דאש דיא וואהרהייט בייא מיר
אונד מיט מיר איזט . גיעהט נור היין אונד שויאט , אונד
בטראכטט דען צוואנג דען זיא זיך אנטהון , מיט שפיצפֿינדיגן
אונד וויית הערגהאלטן ערקלערונגן , דיא פֿאן דעם מיטטל־
פונקט דער וואהרהייט , דיא פֿיר זיך זעלבסט בירגט , ענט־
פֿערנט זינד ; 2) אן שטעללן וואו דער גראדי זין דער שריפֿט

אים

אום איבר דיזי וואהרי ענטהילונג דער שריפֿט רעד אונד אנט־
ווארט צו געבן . צו אונזרר צייט קאן מאן ניכטס וועניגר טהון ,
אלס זאלכי געגנווירדיגי ערקלעהרונגן ענטגעגן דורך
איברזעטצונגן בקאנט מאכן .

1) דער רעדנר שפריכט היר אבראהאם באלד פֿאן איינם
איברזעטצר , באלד פֿאן מעהררן איברזעטצרן , „ דער
איברזעטצר , הייסט עס , וויל זיינן נאמן דאדורך בריהמט
מאכן , דאס ער צייגט ער גלויבי ניכט אן דיא איברליפֿרונגן אונזרר
וויזן “ וועלכן . איברזעטצר מיינט ער ? איינן גוויסן , אדר
אללי איברזעטצר איברהויפט ? ווארום ערקלעהרט ער זיך
ניכט דייטליך אונד פֿיהרט איבר דיזי אנקלאגי בווייזי , וויא
עס איינם רעכטשאפֿנן מאנני צושטעהט ? אדר ווארטט ער ,
ביס ער דאזו פֿערזאנליך אויפֿגפֿאדרט ווירד ?

2) דיא איברזעטצונגן טויגן ניכטס , דאס קענני איין יעדר
באורטיילן , דער נור עטוואס פֿאן דען נייאן איברזעטצונגן

גזעהן

אים אינרן , אים אינרן דעם אינרן זייני האנד אויסשטרעקט ,
אונד דאס הייל ישראל׳ס הערן לעסט , זא וויא דיא הילפֿי
זיינס קעניגס אונד זיינס גאטטס ערהעבט ·
חיפט ! איהר , דיא איהר רעכֿטשאפֿנהייט שעצט אונד
דיא וואהרהייט ליבט , איך צירני ניכֿט איבר דיאיעניגי ,
דיא נאכֿרעם זיא אויס דער שולי ווא גאטטס ווארט גלעהרט
ווירד הרויסגגאנגן זינר , זיך אויך דער פֿרעמדן שפראך
אונד שריפֿט בפֿלייסיגן , אונד פֿילי רעכֿנונגן נאכֿזוכֿן 1)
דען דיזי טהון וואהל דאראן , אונד דיזס איזט אייני גראסי
פֿרבעסרונג , אייני לאנדספֿרבעסרונג · עס גיבט קינדר פֿאן
גוטם רופֿי 2) דיא איהר ענדי ברענקן , איהר ענרצוועק
אונד פֿארטקאממן · פֿיללייכֿט זינר אייניגי אונטר איהנן , דיא
וועו

גזעהן האט · האט זיא דען דער פֿרפֿאסר גלעזן ? אונד
פֿאן וועלכן אייגנטליך שפריכֿט ער ? האט ער הינלענגליכֿי
קענטניסי אום דריבר צו אורטיילן ? ער , דער טווערליך דיא
אורשפראכֿי פֿרשטעהט , אונד וואהרשיינליך ניכֿט איינמאהל
דייטש לעזן קאן ?

1) דאס זאלל וואהל הייסן : אונד רעכֿנן לערנן וואללן ·

2) אים טעקסטי שטעהט , אונד דיזי מענער פאן רוף , דאס
ווירדי היר אבר גאנץ זינלאס זיין , דען ער זאגט הינטר=
הער , ווען זיא ערוואכסן , איך האבי איהם אלזא היר דאס
ריכֿטיגי ווארט אונטרגלעגט · מאן לאסי זיך אבר ניכֿט איררי
מאכן צו גלויבן , דאס דער פֿרפֿאסר היר דיא ערלערנונג דער
שפראכֿי גאכגעבן וויל · נוומר זאגט ער , אויף דען פֿאלל
דאס דיא קינדר ערוואקסן , אונד דאס שטודירן דעם געזעטצס
ניכֿט פֿארטזעצן קענן , מעגן זיא אימערהין פֿרעמדי
שפראכן ערלערנן אום איהרן האנדל טרייבן צו קענן · אלזא
אום איהרן האנדל טרייבן צו קענן , זאלן זיא שפראכן לערנן ;
ניכֿט

ווען זיא ערוואקסן דאס שטודירן אים גזעצי ניכֿט פֿארטזעצן
קעננן , אונד קויפֿלייטי פֿערן אונד ווייט ווערדן מיסן ; ווען
זיא אלזא לאנדשפראכֿי אונד שריפֿט ניכֿט פֿרשטעהן ווירדן ,
וויא וואללן זיא מיט איינאנדר האנדלן ? דיא ערדי מיט
איהרן איינוואהנרן איזט דאך נון איינמאהל גטרענט , זא
דאש נימאנד דיא מונדארט איינר פֿרעמדן שפראכֿי פֿר־
שטעהט ; אבר דען פֿרקעהרטן מונד האסי איך , דען מונד
דעריעניגן , דיא ווארטי דעס לעבנדיגן גאטטס אין פֿר־
דערבטר שפראכֿי אונד פֿרקעהרטר צונגי פֿרוואנדלן . דיא
אלטי זאכֿן איברזעצן , וואבייא ווערדר נוטצן פֿירס גאנצי נאך
פֿאללקאממנהייט פֿיר דען איינצלנן גוואננן ווירד , זאנדרן
אומגקעהרט . דען עס איזט איין גשלעכֿט פֿרקעהרטר ארט .
דארום , איהר קינדר יעקב ! דיא איהר קינדר דער וואהר־
הייט אונד פֿריינדי דער וואהרהייט זייד , פֿרבאנט
דיא שפראכֿי דער ליגי , הערט אויף צו פֿרעפֿלן ! דען ער
(גאטט) האט אונס ערוועהלט אויס אללן פֿעלקרן , ערהאבן
איבר אללי צונגן , אונד אונס גהייליגט מיט דער הייליגן
שפראכֿי

ניכֿט אום זיך פֿאן גאטטס ווארט צו בלעהרן , צו איברצייגן ,
אונד צו ערבויאן . ווען דיא פֿארהאנדנן איברזעטצונגן ניכֿטס
טויגן , זא מיסן וויר יא אום זאפֿיל מעהר דייטש לערנן ,
אום ענדליך גוטי צו ערלאנגן . אבר עס איזט קלאר , דאס דיעס
נור צום טייני נאכֿגעגבן ווירד , אום עס ניכֿט גראדיצו מיט
דער לאנדס־אבריגקייט צו פֿרדערבן . וואס הייסט דאס
איבריגנס , דיא שפראכֿי דער איברזעטצונג זייא פֿרדערבט ,
דיא ווארטי דעס לעבנדיגן גאטטס פֿרדרעהט ? פֿאן וועלכֿן
ווארטן , פֿאן וועלכֿר שפראכֿי איזט דען דיא רעדי ? ווארום
פֿיהרט דען דער פֿרפֿאסר ניכֿט שטעללן אן וואו דיא ווארטי
גאטטס פֿרדרעהט זינד ?

שפראכי, אונד יעדי צונגי דיא פאר גריכט קעמט ווירד פר-
דאממט, אונד דער ווילל גאטטס ווירד אין אונזרן הענדן
גלינגן. פאלגנדס זינד דיא ווארטי דעס זהר : (קאמענטאר
איבר דיא פערזי) אונד גאטט שפראך, זיהי עס איזט
איין פאלק, אונד איינרלייא שפראכי איזט
אונטר איהנן א׳ ד׳ וו׳, וויל זיא נעמליך אין אייניגקייט
זינד, קעננן זיא גמיינשאפטליך ארבייטן, אונד איהרי אר-
בייט מוס איהנן גלינגן. מעגן אללי איהרי שטופן-לייטר
אבן צרשטרייט ווערדן, דאדורך ווערדן עס אויך אללי
אירדישי זיין. וואס פאלגט דארויף? גאטט צרשטרייטי
זיא פאן דאנגן. וועז דיא פראגט: ווארום גאטט איהרי
שפראכי צרשטרייאטי אונד פרווירטי? דאס גשאהי נור וויל
זיא אללי דיא היילגי שפראכי רעדטן, אונד דיזי שפראכי
איהנן אייני אונטרשטיצונג וואר. וויל דורך דיא האנדלונג
אונד דאס לאב איהרס מונדס, ווארדוך דיזי ווארטי געהן
זיא זיך אן דאס הערץ בפעסטיגן אונד זיא אונטרשטיצן, דאש
זיא דען ארט עררייכן דען זיא ערשטייגן וואללן. ביז איהרי
שפראכן פרווירט ווארדן, דאש זיא איהר פרלאנגן ניכט
פאללפיהרן קאנטן דורך דיא היילגי שפראכי, דא אבר
איהרי שפראכן פרענדרט ווארדן, קאנטי איהנן איהר פאר-
האבן ניכט גליקן, וויל דאס הימלישי העער ניכטס וויים
אונד ניכטס פרשטעהט אויסר דער היילגן שפראכי: אלס
איהרי שפראכי פרווירט ווארדי, ווארדי אויך איהרי
קראפט גשוועכט אונד איהרי שטערקי גבראכן. אויף אונד
זיהי! דאס ווארט וועלכס דיא אונטרן (שטערבליכן) אין
היילגר שפראכי אויסשפרעכן, וויים דאס גאנצי העער
דעס הימלס, אונד ווירד דאדורך גשטערקט; אנדרי
שפראכן אבר קעננן יעני ניכט, אונד געבן זיך ניכט דורך

זיא

זיא צו פֿרשטעהן . אונד עבן דרום אלס איהרי שפראכֿי פֿרווירט וואורדי , אלסבאלד הערטן זיא אויף דיא שטאדט צו בויאן , דען איהרי מאכֿט וואורדי גבראכֿן , אונד זיא קאנטן מיט איהרם ווילן ניכֿטס מעהר אויסריכֿטן , דער נאמי דעם הייליגן גלאבט זייא ער , זייא גבענעדייאט פֿאן עוויגקייט צו עוויגקייט .

זא זאגט אויך דער תלמוד (שבת אונד סוטה) דאש דיא ערץ-ענגל זיך ניכֿט מיט דער ארמענישן שפראכֿי אבגעבן , אונד דיא רעכֿטסלעהרר זעצן הינצו : פֿיל וועניגר מיסן זיא זיך מיט אנדרן שפראכֿן אבגעבן . דאש אבר ר׳ יהודה נור דיא ארמענישי שפראכֿי אננימט , הייסט זאפֿיל אלס , ניכֿט איינמאל ארמעניש , וועלכֿס זיך דאך דער הייליגן שפראכֿי נעהרט , (וויא אונזרי וויזן זאגן , ווארום פֿרטריב גאטט דיא ישראל נאך בבל , וויל איהרי שפראכֿי זיך דער הייליגן נעהרטי .) גשוויינגי אנדרר שפראכֿן . דיזס שטימט מיט דעם אינהאלט דעם אנגפֿיהרטן זהר איבראיין , דער רא״ש (אין ברכות) אבר מיינט , דיא ערצענגל פֿרשטינדן צוואר אללי שפראכֿן , אבר דיא ארמענישי שפראכֿי זייא איהנן פֿרהאסט , אונד זיא געבן זיך גאר ניכֿט מיט איהר אב . זיהי אויך שלחן ערוך א׳ ז׳ וו׳ . אויף דיזס פֿרואיסטי גשלעכֿט זאגטי ענדליך אויך דער קעניג דוד אים הייליגן גייסטי :

דעם זאנגמייסטר אויף השמינית

נעמליך אויף דיא אכֿטי פֿרטרייבונג (דער יודן) אלס : בבל , כשדים , מדי , פרס , יון , מוקדן , ישמעאל , אדום , דאש זיא ווערדן אין דיזר שווערן גפֿאנגנשאפֿט זאגן :

אונזרי צונגי איזט פֿרייא דער מונד איזט אונזר ;

ווער דארף אונס מייסטרן ? .

ענדי דער רעדי .

שלוס אנמערקונג.

דער תלמוד אין ברכות (פרק היה קורא) אונד סוטה (פרק אלו נאמרים) ערלויבט ניכט אללײן איבער־זעטצונגן אללער שריפֿטן, זאגאר דעם שמע ישראל, וועלכס דיא פֿונדאמענטאל־לעהרע פֿאן דער איינהייט גאטטעס ענטהעלט ;— זאנדרן לעהרט אויך זיא אין פֿרעמדן שפּראכן צו שטודירן אונד צו געגנשטענדן דער אנדאכט צו מאכן. וויל מאן, וויא נאטירליך, פֿאן דיזן קוועללן דער רעליגיאן קיינן נוטצן שעפּפֿן קאן, ווען מאן זיא ניכט פֿרשטעהט. דער רמב"ם פֿאדרט אויסדריקליך, אין דען איברזעטצונגן אללי מעגליכי זארגפֿאלט אנצווענדן, אונד זיא נאך דען גנויאסטן רעגלן אונד אייגנהייטן דער שפּראכי אין דיא מאן זיא איברזעצט צו פֿרפֿערטיגן. אונד צוואר מיט דער נעמליכן קריטישן גנוי־איגקייט אלס דיא הייליגי שפּראכי זעלבסט. וואס זאלל מאן אלזא צו דען אנגפֿיהרטן שטעללן דעם זהר אונד תלמוד זאגן ? — פֿאלגנדס, וועלכס דיא איינציגי אנטווארט איזט, דיא מאן בייא דיזם אנשייננדן ווידרשפּרוך געבן קאן אונד געבן מוז. אין יעדר זיהט אפֿפֿנבאהר, דאס אויך אללן דיזן שטעללן איין גהיימניספֿאללס דונקל ליגט, דאס פֿיר אונס אונדורכדרינגליך איזט. נאך דעם געמיינן ווארטפֿרשטאנד קאן מאן דיזי שטעללן ניכט אננעהמן, אהני דען עהרווירדיגן שריפֿטשטעללרן דיא זיא פֿרפֿאסט אונרעכט צו טהון ; אונד וויר מיסן אונס אלזא גענצליך ענטהאלטן אים פּראקטישן לעבן גברויך דאפֿאן צו מאכן. דיא גראסן מעננר דיא זיא נידרגשריבן האבן, קאנטן זיא גוויס ערקלעהרן, אונד האבן זיא אויך וואהרשיינליך איהרן שילרן דענן זיא זיא פֿארטרוגן ערקלעהרט. אונס זינד אונד בלייבן עס גהיימניסי, דיא וויר וועדר ווערטליך אנ־נעהמן, נאך ווילקיהרליך איינן זין אונטרלעגן דירפֿן.

וויר זינד פֿאן אונזרן ווייזן אנגוויזן, אללי אידעען צו ענטפֿערנן דיא צור פֿילגעטטרייא פֿיהרן. וויר זאלן — הייסט עס אין מעהררן סטעללן — גאטט, אונד גאטט אללײן אונד אונ־גטרעננט פֿאן זיינן אייגנשאפֿטן אנרופֿן. ווען וויר איינצעלני אייגנשאפֿטן גאטטס, צום בייאשפּיל, זייני אללמאכט אדר

זייני

זייני אונבארמהערציגקייט אנרופן / זא קאן לייכט דיא איינ-
בילדונגסקראפט דיזע אללמאכט אדר דיזע אונבארמהערציג-
קייט אין איינע פערזאן פערוואנדלן / אונד דאדורך וואס ניכט
אונמיטטעלבאר / דאך מיט דער צייט / אונד אין פערבינדונג
מיט אנדרן בגריפן / איינע פיעלהייט / איינע מעהרהייט אין דער
גאטטהייט פעראנלאססן / אלס וועלכעס אונזרר היילגן רעליגיאן
שנורשטראקס צו ווידר איזט ·
ניכט מינדר זינד וויר פערווארנט / קייני מיטטעל פערזאן צווישן
גאטט אונד אונס אנצונעהמן / זאנדרן אונזרי גבעטי / אונזר אנליגן
אונמיטטעלבאר אן דאס עוויגי וועזן זעלבסט צו ריכטן · דיעס איזט
נאך דעם רמב"ם / איינס פאן דען דרייצעהן פונדאמענטאל
פרינציפיען אונזרר רעליגיאן / אונד צוואר אויס עבן דעם נעמליכן
גרונדי / וויל דיא אידע פאן ענגל דיא צווישן אונס אונד דעם עוויגן
וועזן שטעהן / אונד אונזרי גבעטי פאר זיינן טראהן ברינגן / דיא
אידע פאן אונטרגאטטהייטן · ערדעגן / אונד זא דעם גמיהטי
אנגענעהמליך מאכן קאן / אלס וועלכעס אבערמאהלס דען גרונד-
זעטצן אונזרר רעליגיאן אפנבאר ווידרשפריכט *) ·
אלי וואהרי גאטטספירכטיגי לעהרר דער רעליגיאן / ווערדן אלזא
דיאיעניגי לעהרזעטצי אדר מאמרים אויס דעם תלמוד /
דיא אללעגאריש גשריבן זינד / אונד איינר געהיימניסרייכן
ערקלעהרונג בדירפן / ניכט אין איהרן פארטראג מישן / אדר
צום גרונדי איהרר מאראלישן רעדן לעגן ; אונד צוואר אויס
מעהר אלס איינר פורכט / מיט מעהר אלס איינר אורזאכי /
וויל ענטוועדר דערגלייכן מאמרים פאן דעם צוהערר / ניכט
פערשטאנדן אדר האלב פערשטאנדן / דיא פונדאמענטי דער
רעליגיאן אונטרגראבן / אונד זיא אין שווערמערייען אונד אבר-
גלויבן שטירצן קעננן ; אדר וויל דיזע לעהרן ווערטליך פער-
שטאנדן / שפאטט / לייכטזין אונד איררעליגיאן אויסברייטן /
אונד נאך שעדליכרי פאלגן האבן מיסן ·

---

*) היסוד החמישי בהקדמתו לפי' חלק · שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיע גדולתו ולעשות מצותיו ושלא יעשו כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים וכו' , וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעי לקרבה אליו אלא אליו בלבד יכוונו המחשבות , ויניחו כל מה שזולתו · וזה היסוד החמישי הוא שהזהיר על עבודת אלילים ורוב התורה מזהרת עליו ·

פֿאן זאלכֿן פֿאלגן / ווייט רבי אלעזר פלעקלש ניכֿט אליין
ניכֿטס ; זאנדרן ער גיאט ווירקליך אונד אין אללעם ערנסט דיא
ווארטי דעס תלמודס אין גאייגם זין / אהני צו בדענקן דאס זיא מיט
דען גרונדזעטצן דער רעליגיאן גאר ניכֿט צו פֿראייניגן זינד / אונד
דאס ער דאדורך דעם תלמוד איינן אונטרזעטצליכֿן שאדן טהוט ·
אויס אללם דיזן געהט הערפֿאר / דאס ניכֿטס דעם מענשליכֿן
פֿרשטאנדי אונד דעם יודנטהום שעדליכֿר זייא / אלס אונ=
דייטליכֿי אונד פֿרווארני בגריפֿי / אונד דאס אללס וואס דען
פֿרשטאנד אויפֿקלעהרט / אונד דאס הערץ ערווערמט / דער
רעליגיאן אונד דער מאראל איהרי אייגנטליכֿי פֿעסטיגקייט
אונד שטיצי גיבט · נון אבר קלעהרט ניכֿטס זא דען פֿרשטאנד
אויף / ערווערמט ניכֿטס זא דאס הערץ / אלס אייני ריכֿטיג
בשטיממטי אונד אין דייטליכֿן בגריפֿן בשטעהנדי שפראכֿי ;
לאסט אונס אלזא פֿארטפֿאהרן / אונזרי יוגנד זא וואהל אין
דער העברעאישן אלס אין דער דייטשן שפראכֿי / נאך גראמ=
מאטיקאלישן אונד לאגישן רעגלן אונטרריכֿטן צו לאסן ; דען
אלסדען קענן וויר דעם בעסטן ערפֿאלגס פֿיר קאפף אונד
הערץ אונזרר קינדר פֿרזיכֿרט זיין · לאסט אונס פֿערנר
איברצייגט זיין / דאס דעריעניגי דער אונס דיזי אויפֿקלעהרונג
דער בגריפֿי אויף אירגנד אייני וויזי / אונטר אירגנד איינם
פֿארוואנדי פֿרביהטן וויל / אונזר פֿיינד זייא / דען ער וויל
אונס דאס שעצבארסטי געשענק דער גאטטהייט / דיא פֿר=
נונפֿט רויבן / אינדעם ער לעהרט זיא ניכֿט צו ברויכֿן ·
זעלבסט דאס געגנווערטיג דיא אונפֿרדויאטן / [illegible]לטן / אונד
פֿאנטאסטישן גרונדזעטצי דעם רבי אלעזר פלעקלש
בלייכֿט זינד / אונד זיין אונריכֿטיגר פֿרווירטר פֿארטראג אם
טאגי ליגט / איזט דיא פֿאלגי איינר איברזעטצונג · וויר ווערדן
דיס אללס ניכֿט זא פֿיהלן / וויר ווירדן ווענינגסטנס ניכֿט זא
דייטליך דאפֿאן איברצייגט װארדן זיין / ווען זיא ניכֿט אין איינר
דייטשן איברזעטצונג איברטראגן װארדן ווערן · דא דורך
אפֿנבארט זיך יעדי אונרעגלמעסיגקייט / יעדר פֿעהלר געגן
גאיינן מענשן פֿרשטאנד אונד שפראכֿי / אונד שפרינגט אין
דיא אויגן ; אונד דאהער גלויבי איך / מיט דיזר ארט פֿאן
ארבייט פֿארטפֿאהרן צו מיסן / וויל איך זיא פֿיר אויסראָרדנטליך
ניצליך אונד איברצייגנד האלטי ·

לוח המכתבים

שירים

על מעשה הכתב ,	ר״ דוד תפשי	צר ר״י
על החכם אורוביו ,	הנ״ל	רכ״ג
על הרופא מארקוס הערץ ,	פלוני	—
לציבא המשקר ,	י — ל	—
לעפרון הבער ,	הנ״ל	רכ״ד
אל רופא אליל ,	אלמוני	רכ״ו
על מות הרמ״במן ,	ש״ם	רע״ב
לכבוד ר׳ הירץ ווייזל ,	י ״ת ״י	רע״ג
קינה על ר׳ יעקב יהודה ליאון ,	ר׳ דוד תפשי	ש״א
משכיל ליוסף ,	ר׳ יוסף טראפלאוויץ	ש״ה
מכתם ,	ר׳ יוזל ראכנאווע	שנ״ב

משלי מוסר

הדוב המכרכר ,	ר׳ יהודה ליב קראקא	רכ״ד
העור והפסח ,	ר׳ וואלף היידנהיים	רכ״ה
תמורות השנה ,	ר׳ יוסף בר״ה בר״ן	של״ד
ימי חיים ,	י — ר	של״ה
התור וה[illegible]ם ,	ר׳ יהודה ליב קראקא	שפ״ט
[illegible]ם ,	ר׳ יוסף בר״ה בר״ן	שנ״ח

באור
[illegible]תרי הקודש

שירת דבורה ,	ר׳ [illegible] בר״יל	רמ״ג
המשך הנ״ל ,	הנ״ל	ש״ב

קורות העתים

דברי הימים למלכות מצרים ,	ר׳ יוסף בר״ה בר״ן	שמ״ע

תולדות המינים המבעיים

המרגליות , ר׳ ברוך לינדא רי״ח
שנדהב או פיל , ר׳ אהרן האללי רע״ד

מדרכי הלשון והמליצה

מדוע , למה , על מה , י — ב — ל ט״ב
המשך הנ״ל הנ״ל טכ״ח

מכתבים שונים

תשובה אל המבקר , ר׳ מענדל ברעסלויא רפ״ד

תולדות חכמי ישראל

החכם המפואר אורוביו , ר׳ דוד חפשי רי״ט
החכם ר׳ יעקב יהודה ליאון, הנ״ל רל״ז
המשך תולדות הרמ״במן , ר׳ איצק אייכל טל״ו

תולדות הזמן

אגרת בענין החנוך בגאליציען, ר׳ הירץ הומברג רכ״ז
— על יוצאי הצבא בעמנו שם, פלאי טל״ח
— בענין הנ״ל , מנגידי טריעסט טפ״י

בשורת ספרים חדשים

רל״ו
ספר משלי אסף , חברת שוחרי טו״
ר״מ
— משלי שלמה עם ת״א , ר׳ איצק אייכל
רע״ח
— מורה נבוכים , הנ״ל
רפ״ח
ה ליב קראקא
— האמונות ודעות , ר׳ יר

...גאבן

זענדשרייבן אי ...איני מיטברידר , ר׳ דוד פרידלענדר
Ueber die frühe Beerdigung vom Herrn ...
M. Herz...ath

